

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal
ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X
December/ Aralık 2020, 24 (3): 1285-1306

**Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin
Tarihlendirilmesi**

*The Dating of Sûrat Yâsîn with Respect to the Order of Revelation and Contextual
Analysis*

Ahmet Sait Sıcak

Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Tefsir Anabilim Dalı
*Assistant Professor, Hatay Mustafa Kemal University, Faculty of Theology,
Department of Tafsîr
Antakya, Turkey*

assicak@mku.edu.tr

orcid.org/0000-0002-5161-9191

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 28 August / Ağustos 2020

Accepted / Kabul Tarihi: 11 December / Aralık 2020

Published / Yayın Tarihi: 15 Aralık / Aralık 2020

Pub Date Season / Yayın Sezonu: December / Aralık

Volume / Cilt: 24 **Issue / Sayı:** 3 **Pages / Sayfa:** 1285-1306

Cite as / Atıf: Sıcak, Sait Ahmet. "Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin Tarihlendirilmesi [*The Dating of Sûrat Yâsîn with Respect to the Order of Revelation and Contextual Analysis*]". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 24/3 (Haziran 2020): 1285-1306.

<https://doi.org/10.18505/cuid.787278>

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Copyright © Published by Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuid>

The Dating of Sûrat Yâsîn with Respect to the Order of Revelation and Contextual Analysis

Abstract: Comprehending the messages of Qur'ân in terms of the relationship between occasions (sîra) and revelation has a profound influence on determining the contextual purpose and shades of meanings. Establishing such relationship necessitates dating sûras and verses. Although there are some oral transmissions (riwāya) that verses 12, 45, 47 and 77 were revealed in Madînah, and some weak transmissions date this sûra as Medinan, this sûra is unanimously regarded as Meccan. Like many Meccan verses, not only the order of revelation and causality of verses but also the content of the script do not provide concrete evidence about whether the whole sûra was sent down at once or revealed piece by piece or the date of the revelation. In this regard, in studies carried out on the dating of Sûrat Yâsîn, the dating of this sûra is established on the basis of the dates of the sûras coming before or after Yâsîn since they apparently have more definite datings. In recent studies done on the nuzûl order, Sûrat Yâsîn is dated on the basis of a time frame before the emigration to Abyssinia (615-616) in terms of Sûrat Maryam and Ṭâhâ, or Muhammed's return from Ṭâif and his Ascension (Isrâ') (620) in terms of Sûrat al-Jinn. The dating of the sûra covers a time span of 4 to 5 years and points out two discrete occasions of revelation. With this reason, there is a need for further studies to be carried out on dating Qur'ânic sûras, especially within the specific context of Sûrat Yâsîn. Traditional Islamic studies dispute the chronological order of the sûra, offering various chronological orderings for the sûra: 31, 36, 37, 39, 40 and 41. In the first part of this study, such variations and their causes are tentatively established and determining the precise chronology and listing of the sûra was attempted. Based on the analysis of the variations in the disputed ordering of the sûra, it has been found to be caused by five different reasons. When such discrepancies are accounted for and conflicts are resolved, the conclusion was reached that in almost all riwāyas, sûrat Yâsîn can be dated as the 41st chapter (sûra). In the second part of the study, on the basis of the discourse analysis of the sûra, new arguments to date the chronology of the sûra were put forward. These are;

- a- Because of their obstinacy, unbelievers will not heed the warnings directed at them (36/11),
- b- The speeches of unbelievers should not grieve Prophet Muhammad (36/76),
- c- The use of the word Rahmân the Most Gracious (36/11, 15, 23, 52),
- d- In return for conveying the message of Allah, prophets do not ask people for any wage (36/21),
- e- Regarding Qur'ân as book of poetry and calling Muhammad a poet (36/69),
- f- The possibility of recreation and reviving bones (36/78). Such arguments presented in a - f usually refer to events happening in Mecca and in particular the second part or the end of Meccan period, yet there is no exact date.
- g- Based on the phrase "al-Fulq al-Mashhûn", the fact that sûrat Yâsîn should be dated after the emigration to Abyssinia (615-616) presents strong evidence that it was revealed after sûrat Maryam, though this is still not enough to give an exact date.
- h- In sûrat Yâsîn, in phenomenon of (a man coming from the farthest part of the City) (36/20), two names (Hazrat Abû Bakr and el-Hâris b. Abî Hâla) and two dates (month of Dhu al-Qi'dah/April 5 - May 4, 615 and three days after Shawwal 15/February 27, 617) are mentioned in Sîra for the purpose of consolation and encouragement.

In the third part of the study, in the chronological ordering of sûrat Yâsîn, information regarding the dating of sûras coming before and after Yâsîn are evaluated based on their similarity with Yâsîn in terms of discourse and diction. In nuzûl orderings, when riwāyas regarding dating sûrat al-Qamar, Şâd and al-Jinn coming before Maryam and Ṭâhâ are analysed, events happening during 7th or 10th year after emigration were observed. In addition, there were close connections between the discourse and diction of Yâsîn with those of Ḥavâmîm sûras. This brings to the mind the possibility that some sûras might be listed in the wrong place

because of the vagueness of the piecemeal character of the Qur'anic revelation and its effects on riwâyas. Based upon the findings and inferences in the first three sections of this study, sûrat Yâsîn was determined to be the 41st chapter (sûra) of Qur'ân. The dating of sûrat Yâsîn presented some difficulties especially while trying to date it according to the *interrupted revelation order* approach, and considering it together with Sûrat Maryam and Tâhâ. However, listing sûrat Yâsîn on the basis of *uninterrupted revelation order* along with Sûrat al-Jinn, the previous sûra and Hâmîm sûras is found to be a more coherent strategy since it gives priority to the succession of two sûras.

Keywords: Tafsîr, Revelation order, Dating Qur'anic revelation, Sîra, Yâsîn.

Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin Tarihlendirilmesi

Öz: Kur'ân'ı sîret-nüzûl ilişkisi bağlamında anlamaya çalışmanın, nassın ana hedefinin ve mana inceliklerinin tespitinde yadsınamaz katkısı bulunmaktadır. Sîret-nüzûl ilişkisinin tespiti ise ancak sûre ve âyetlerin tarihlendirilmesiyle mümkündür. Yâsîn sûresinin 12, 45, 47 ve 77. âyetlerinin Medine'de nâzil olduğuna dair rivayetler ve sûrenin tamamının Medenî olduğuna dair zayıf bir görüş bulunsa da sûre ittifakla Mekki kabul edilir. Birçok Mekki sûre gibi; nüzûl tertibine ve sebab-i nüzûle dair rivâyetler gibi metin içeriği de direkt olarak Yâsîn sûresinin tek seferde inip-inmediğine veya hangi tarihte nâzil olduğuna dair kesin bir bilgi vermez. Bu sebeple Yâsîn'in ne zaman indiğine dair yapılan araştırmalarda; nüzûl tertiplerinde kendinden önce ve sonra gelen, nüzûl tarihlendirmesi biraz daha belirgin sûrelere göre tahminler yapılır. Özellikle son dönemde nüzûl sıralamasını esas alan çalışmalarda Yâsîn sûresi; Meryem ve Tâhâ sûreleri esas alınarak Habeşistan'a hicret (615-616) öncesiyle veya Cin sûresine bağlı olarak Hz. Peygamber'in Tâif dönüşü sonrası ve İsrâ mucizesi (620) öncesiyle tarihlendirilir. Yâsîn sûresine dair yapılan bu tarihlendirmeler; 4-5 senelik zaman aralığını ve göz ardı edilemeyecek farklı iki nüzûl ortamını nitelemektedir. Bu durum Yâsîn sûresi özelinde tarihlendirme alanında yapılacak araştırma ihtiyacını daha da artırmaktadır. İslam geleneğinde sûrelerin nüzûl sırasına dair yapılan tertiplerde Yâsîn sûresi 31, 36, 37, 39, 40 ve 41. sûre olmak üzere farklı sıralamalarda gösterilmektedir. Araştırmanın ilk bölümünde bu farklılıklar ve sebepleri ortaya konularak doğru sıra ve kronolojiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Aktarılan tertiplerdeki farklılıkların analizi sonucunda söz konusu ihtilafların; beş farklı sebepten ortaya çıktığı görülmüştür. Mezkûr eksiklikler ve çakışmaların giderilmesi durumunda; hemen tüm rivâyetlerde ağırlıklı olarak Yâsîn sûresinin 41. sırada yer aldığı/yer alması gerektiği/yer alma imkânının olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde, metin içeriğinden yola çıkılarak sûre tarihlendirmesine katkı sağlayacak argümanlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Gerçekleştirilen araştırma sonucunda;

- a- Müşriklere uyarıların artık bir fayda sağlamayacağı ifadesi (36/11),
- b- Hz. Peygamber'in söylenenlere üzülmemesi söylemi (36/76),
- c- Rahmân lafza-ı celâlinin kullanımı (36/11, 15, 23, 52),
- d- Tebliğ karşılığında "ücret istememe" konusu (36/21),
- e- Kur'ân'a şiir, Hz. Peygamber'e ise şair denilmesi (36/69),
- f- Yeniden yaratılış imkânı ve çürümüş-ufalanmış kemiklerin ihyası (36/78) gibi a-f maddelerinde ortaya konulan argümanlar genel olarak Mekke ve özelde ise Mekke döneminin ikinci yarısını ve sonlarını gösterse de net bir tarih vermez.
- g- "el-Fülki'l-meşhûn" (36/41) ibâresinden hareketle Yâsîn sûresinin Habeşistan'a hicret sonrasıyla tarihlendirilmesi gerektiği önerisi, sûrenin Meryem sûresinden sonra nâzil olduğuna dair önemli bir ayrıntı taşısa da net bir tarih ifade etmede yeterli değildir.
- h- Yâsîn sûresinde yer alan *Ashâbü'l-Karye* kıssasındaki "şehrin en uzağından gelen adam" (36/20) olgusu için ise sîrette iki isim (Hz. Ebûbekir ve el-Hâris b. Ebî Hâle) için ve iki ayrı tarih (Zû'l-Ka'de ayı/ 5 Nisan-4 Mayıs 615; 15 Şevvâl /27 Şubat 617'den üç gün

sonra) öncesinde veya sonrasında teselli ve motive amaçlı bir değininin olduğu söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde; nüzûl tertibinde Yâsîn süresinin öncesinde ve sonrasında yer alan sûrelerin tarihlendirmelerine dair bilgiler ayrıca Yâsîn süresiyle söylem ve lafız birliği olan sûreler değerlendirilmiştir. Nüzûl tertiplerinde Yâsîn süresi gibi Meryem ve Tâhâ süresi öncesinde yer alan Kamer, Sâd ve Cin sûrelerine dair tarihlendirmeye imkân tanıyan rivâyetlere bakıldığında bir setin 7. veya 10. yılını işaret eden olaylarla karşılaşılır. Ayrıca Yâsîn süresindeki lafız ve söylemlerin *Havâmîm* sûrelerinin içerikleriyle uyduğu görülür. Bu durum sûrelerin tek seferde inip-inmediğine dair muğlaklıktan kaynaklanan ve nüzûl tertiplerine dair rivâyetlere yansıyan, küme halindeki birkaç sûrenin sıralamada yanlış konumlandırılmış olabileceğini akla getirmektedir. İlk üç bölümde elde edilen bulgu ve çıkarımlardan hareketle, yapılan araştırma sonucunda; İslam geleneğinde sûrelerin nüzûl sırasına dair aktarılan tertiplerde Yâsîn süresinin 41. sûre olduğu belirlenmiştir. Bu sûrenin tarihlendirilmesinde rivâyet temelli *munfasıl nüzûl bütünlüğü* olarak tanımladığımız; *bir sûrenin (Yâsîn) kendisiyle arasına giren bir veya birden fazla sûrenin varlığına* rağmen kendisinden 3-4/4-5 sıra sonraki sûrelere (Meryem ve Tâhâ) göre tarihlendirilmesinin bazı zorluklar ve problemler taşıdığı ortaya konulmuştur. Oysaki *muttasıl nüzûl bütünlüğü* şeklinde adlandırılabilir; *bütün sûre tertiplerinde iki sûrenin peş peşe gelmesinin* öncelenmesi ve bu bağlamda tüm tertiplerde Yâsîn süresinin bir öncesinde yer alan Cin süresi esas alınarak *hâmîm* sûreleriyle birlikte tarihlendirilmesinin daha uygun olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Nüzûl Tertibi, Sûre Tarihlendirmesi, Sîret, Yâsîn.

Giriş

Kur'ân'ın peyderpey indirildiğine ve bunun hikmetlerine işaret eden beyanları, sosyal vakıalar ile âyetler arasındaki münasebetleri gündeme getirdiği gibi Kur'ân'ın anlaşılması ve içselleştirilmesindeki fonksiyonunu¹ ve önemini² de ortaya koymaktadır. Kur'ân'ı, sîret-nüzûl ilişkisi içerisinde anlamaya çalışmanın, metnin ana hedefinin ve mana inceliklerinin tespitinde yadsınamaz katkısı usulcüler tarafından da belirtilir.³ Özellikle son dönemlerde hem nüzûl kronolojisi hem de sîret-nüzûl ilişkisi konusunda ortaya konan akademik çalışmalar da konunun güncelliğini ve önemini göstermesi açısından değerlidir. Nitekim literatürde birçok eserde âyetleri sîret-nüzûl ilişkisi içerisinde anlamaya çalışmanın manaya etkisi ortaya konduğu gibi makale konusuna kaynaklık eden Yâsîn süresi özelinde yapılan bir çalışmada da "el-fülki'l-meşhûn" ibâresinden hareketle bu katkı gösterilmeye çalışılmıştır.⁴ Sîret-nüzûl ilişkisinin tespiti ise sûre ve âyetlerin tarihlendirmesini gerekli kılmaktadır.

Kur'ân sûrelerinin ve âyetlerinin tarihlendirmesinde birçok zorlukla karşılaşılmaktadır. Bu zorluklar, Medenî sûrelerin yanı sıra özellikle Mekkî sûrelerin kronolojisinin tespitinde ortaya çıkmaktadır. Bazı Mekkî sûrelerin tarihlendirilmesi sîret-nüzûl ilişkisinin tespiti açısından diğerlerine nazaran daha problemlidir. Yâsîn süresine dair, Habeşistan'a hicret (615-616) öncesiyile veya Hz. Peygamber'in Tâif dönüşü ve İsrâ olayıyla (620) yapılan tarihlendirmeler; 4-5 senelik zaman aralığını ve göz ardı edilemeyecek farklı iki nüzûl ortamını nitelermekte ve bu alanda yapılacak araştırma ihtiyacını artırmaktadır. Mekkî ve Medenî birçok sûrenin tarihlendirmesine dair araştırma yapılmasına rağmen Yâsîn süresini konu alan böyle bir çalışmanın yapılmaması bu alanda bir boşluk oluşturmaktadır.

¹ el-Furkân 25/32.

² el-Vâkı'a 56/75-76.

³ Ebû İshak eş-Şâtıbî, *el-Muvâfakât fî usûli's-şerî'a* (b.y.: Dâru İbn Affân, 1997), 4/253; Muhammed Âbid Câbirî, *Fehmü'l-Kur'âni'l-hakîm (et-Tefsîru'l-vâdih hasebe tertîbi'n-nüzûl)* (Beyrut: Dâru'n-neşri'l-Mağribiyye, 2008), 1/10.

⁴ Ahmet Sait Sıcak, "Nüzûl Dönemini Bilmenin Anlama Etkisi: "Fülki'l-Meşhûn" Olgusu Üzerine Bir İnceleme", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (Haziran 2019), 162-170.

İslam geleneğinde sûrelerin nüzûl sırasına dair yapılan tertiplerde Yâsîn sûresi farklı sıralamalarda gösterilmektedir. Araştırmada bu farklılıklar belirlenip sebepleri ortaya konularak doğru sıra ve kronolojiye ulaşılmaya çalışılacaktır. Ayrıca metin içeriğinden yola çıkarak sûre tarihlendirmesine katkı sağlayacak argümanlar tespit edilecektir. Böylelikle Yâsîn sûresinin tarihlendirilmesine dair hem rivâyet hem de dirâyet verilerinin sağladığı imkanlar ortaya konulmuş ve onlardan faydalanılmış olunacaktır. Son olarak elde edilen verilerden hareketle sûrenin nüzûl tarihini netleştirme imkânı araştırılacaktır.

Yâsîn sûresinin 12,⁵ 45,⁶ 47⁷ ve 77.⁸ âyetler haricinde⁹ Mekkî bir sûre olduğunda âlimler ittifak etmişlerdir.¹⁰ Sûrenin meşhûr olmamakla birlikte Medenî olduğu söylemi¹¹ ve ilgili âyetlerin Medenî olmalarına dayandırılan rivâyetler, âyetlerin kaynaklarda belirtilen olaylar üzerine indirilmemesine rağmen Hz. Peygamber'in Medine'deki muhataplarına, daha önce Mekke'de indirilmiş olan bu âyetleri okumuş olabileceği¹² şeklinde de yorumlanabilir. Yâsîn sûresinin Mekke'de nâzil olduğunun kesinleşmesi üzerine ortaya çıkan hangi zaman aralığında indiği sorusu ise bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

1. Kronolojik Sûre Tertiplerinde Yâsîn Sûresi

İslam geleneği içerisinde yapılan sûrelerin nüzûl sırasına dair tertiplerde Yâsîn sûresi 31, 36, 37, 39, 40 ve 41. sûre olmak üzere farklı sıralamalarda yer alır.¹³ Sıralamalardaki farklılıkların nedenlerinin anlaşılması için mezkûr tertiplerin ayrıntılı olarak karşılaştırılmaları gerekmektedir. Yapılan karşılaştırmada sebepler belirlendikten sonra bazı telif yollarına gidilecektir. Yapılacak telifin nesnellik değerine göre elde edilen sıralama; "gereklidir/olmalıdır", "imkân dahilindedir/mümkündür" şeklinde farklı doğruluk değerini gösteren vasıflandırmalarla nitelendirilecektir.

Mukâtil'in (öl. 150/767) Hz. Ali'den (öl. 40/661) yaptığı rivâyette Yâsîn sûresi, Cin sûresinden sonra 31. sırada yer almaktadır. Bu tertipte Mâide, Zuhur, Tegâbün ve Beled sûrelerinin sıralamaya dahil edilmediği görülür. Bu sûreler arasında diğer birçok rivâyette belirtildiği üzere sadece Beled sûresinin Yâsîn'den önce ilk dönem nüzûl periyodunda nâzil olduğu düşünüldüğünde bu tertipte Yâsîn sûresinin diğer tertiplere göre oldukça erken bir dönemde ve 32. sırada yer alması gerektiği söylenebilir. Bu rivâyetteki farklılık, eksik sûrelerin yanı sıra

⁵ Celâleddîn es-Süyûtî, *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân* (Mısır: el-Heyetü'l-Mısriyyetü'l-âmmetu li'l-kitâb, 1394/1974), 1/63.

⁶ İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-hadîs: Tertîbü's-suver hasebe'n-nüzûl* (Kahire: Dâru ihyâi'l-kütübî'l-'Arabîyye, 1383/1963), 3/20; Habenneke el-Meydânî, *Kavâ'idü't-tedebbürî'l-emsal* (Şam: Dâru'l-kalem, 2009), 180; a.mlf., *Me'âricü't-tefekkür ve dekâiki't-tedebbür*, (Dimeşk: Dâru'l-kalem, 1420/2000), 6/7.

⁷ Süyûtî, *el-İtkân*, 1/63.

⁸ 77. âyette geçen "insan"ın kim olduğu hakkındaki rivâyetlerde Medineli münafıkların lideri Abdullah b. Übey b. Selûl isminin geçmesi (İbn Atıyye el-Endelûsî, *el-Muharreru'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*, thk. Abdüsselam Abdüşşâfî (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1422/2001), 4/463) delil getirilerek âyetin Medine'de indiği söylenmiştir. Oysaki âyetin nüzûl sebebinde meşhur olan habere göre âyet-i kerimelerin Übey ibn Halef hakkında ve Mekke-i Mükerrreme'de nâzil olduğu bununla birlikte Hz. Peygamber aynı soruyu soran Abdullah ibn Übey'e daha önceden nâzil olan bu âyet-i kerimleri okumuş olması daha makuldür. Ayrıca âyet-i kerimenin hükmü, nüzûl sebebi ne olursa olsun yeniden diriltilmeyi inkâr eden herkes hakkında geçerlidir. Bedreddin Çetiner, *Fâtiha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl -Kur'ân Âyetlerinin İniş Sebepleri* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2002), 2/751.

⁹ Esra Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi* (İstanbul: KURAMER, 2016), 289.

¹⁰ İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-vecîz*, 4/445.

¹¹ Medenî olduğuna dair Ebû Süleyman Dimaşkî'den meşhûr olmayan bir rivâyet bulunmaktadır. bk. Süyûtî, *el-İtkân*, 1/49.

¹² İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-vecîz*, 4/445; Tâhir b. Âşûr, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tûnusîyye, 1404/1984), 22/341; Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, 1/248.

¹³ İlgili tertiplerin büyük bir kısmı ve bu tertiplerdeki farklılıklar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, 57-106, 284-286.

1290 | Ahmet Sait Sıcak. Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin...

diğer tertiplerde Yâsîn sûresinden önce gelen; Şems, Burûc ve Tîn sûrelerinin 49/93,¹⁴ 50 ve 51. sırada Yâsîn sûresinden sonra; Felak, Nâs, Kâria', Âdiyât ve A'râf, sûrelerinin ise 104, 105, 107, 108 ve 109. sırada Medine döneminin sonundaki sûrelerle birlikte sıralanmasından kaynaklanmaktadır.¹⁵

İbnü'n-Nedîm'in (öl. 385/995) Nu'mân b. Beşîr'den (öl. 64/684) aktardığı rivâyete göre Yâsîn sûresi 36. sıradadır.¹⁶ Bu tertipte Kalem sûresi sıralamaya dahil edilmemiştir. Gustav Flügel'in (1802-1870) Kalem sûresini ekleyerek neşrettiği listede ise Yâsîn sûresi 37. sırada yer alır.¹⁷ Ya'kûbî'nin (öl. 292/905), *Târîhu'l-Ya'kûbî*'de İbn Abbâs'tan (öl. 68/687) rivâyet edilen tertipte aktardığı listeye göre de Yâsîn sûresi 36. sıradadır.¹⁸ Bu tertipte, birçok rivâyette Yâsîn sûresinden önce nâzil oldukları belirtilen; Müzzemmil, Kâfirûn ve İhlâs sûrelerinin ayrıca hemen tüm tertiplerde Yâsîn sûresinin sonrasında bulunan İnşikâk ve Zilzâl sûrelerinin sıralamaya dahil edilmediği görülür. Aynı şekilde birçok rivâyette Yâsîn sûresinden önce nâzil olduğu belirtilen Âdiyât, Felak ve Nâs sûreleri ise Medine'de inen sûrelerin sonunda yer alır.¹⁹ Böylelikle bu sıralamada da Yâsîn'in 39. sûre olması gerekir. 42. sırada yer alması da mümkündür. Şehristânî'nin (öl. 510/1116) Mukâtil'in (öl. 150/767) ricâlinden aktardığı listeye göre de Yâsîn sûresi 36. sırada yer alır.²⁰ Bu tertipte birçok rivâyette Yâsîn sûresinden önce nâzil oldukları belirtilen; Fâtiha, Asr, Âdiyât, Kadr, Felak ve Nâs sûreleri Medine'de inen sûreler içinde bulunur. Böylelikle bu sıralamada da Yâsîn'in 42. sûre olması mümkündür. Rivâyetlerde Yâsîn sûresinden sonra gelen Rahmân sûresinin son iki tertipte 12. sırada yer alması diğer sıralamalarda 41. sırada bulunan Yâsîn sûresinin bu listelerde 42. sıraya kaymasına sebep olmaktadır.

Hâzin el-Bağdâdî'nin (öl. 741/1341) kaynak belirtmeksizin eserinde yer verdiği listeye göre Yâsîn sûresi 37. sıradadır.²¹ Bu tertipte diğer sıralamalarda Yâsîn sûresinden önce yer alan Fâtiha ve Şems sûreleri sıralamaya dahil edilmezken, Felak ve Nâs sûreleri ise Medine döneminde zikredilmektedir. Bu sebeple mezkûr sıralamada da Yâsîn'in 39. sûre olması gerekir. Bununla beraber 41. sırada yer alması ise imkân dahilindedir.

Şehristânî'nin İbn Abbâs'tan rivâyetle aktardığı diğer bir tertipte ise Yâsîn sûresi 39. sıradadır.²² Bu tertipte birçok rivâyette Yâsîn sûresinden önce nâzil olduğu belirtilen Felak ve Nâs sûreleri Medine'de inen sûrelerin sonunda aktarılır. Bu sebeple mezkûr tertipte de Yâsîn sûresinin 41. sırada olması mümkündür. Yâsîn sûresinin 39. sırada yer aldığı diğer bir tertip ise Beyhakî'nin (öl. 458/1066), İkrime'den (öl. 105/723) rivâyetle paylaştığı tertiptir.²³ Bu tertipte diğer birçok rivâyette Yâsîn sûresinden önce nâzil olduğu belirtilen Fâtiha ve A'râf sûreleri ayrıca hemen tüm tertiplerde Yâsîn sûresinden sonra bulunan Meryem sûresi sıralamaya dahil edilmemiştir. Bu sebeple söz konusu tertipte de Yâsîn sûresi 41. sırada olmalıdır. Mâverdî'nin (öl. 450/1058) 'Atâ el-Horasânî'den (öl.135/752) rivâyetle aktardığı tertipte²⁴ de Yâsîn sûresi 39. sırada zikredilir. Bu tertipte, birçok rivâyette Yâsîn sûresinden önce nâzil

¹⁴ Şems sûresi iki farklı sırada yer alır.

¹⁵ Abdülkerim eş-Şehristânî, *Mefâtîhu'l-esrâr ve mesâbihu'l-ebrâr*, thk. Muhammed Âzerşeb (Tahran: Merkezü'l-buhûs, 1429/2008), 1/19-23.

¹⁶ Ebû'l-Ferec İbnü'n-Nedîm, *Kitâbü'l-fihrist li'n-Nedîm*, thk. Rıza Teceddüd (Tahran: y.y., 1971), 28-30.

¹⁷ İbn Nadîm, *Kitâb al-Fihrist*, thk. Gustav Flügel (Leipzig: Verlag von F. C. W. Vogel, 1872), 1/14.

¹⁸ Cafer b. Vehb el-Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî* (Beyrut: Şeriketü'l-'alemî li'l-matbû'ât, 1431/2010), 1/352.

¹⁹ Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, 1/362.

²⁰ Şehristânî, *Mefâtîhu'l-esrâr*, 1/19-23.

²¹ Hâzin el-Bağdâdî, *Lübâbü't-te'vil fi me'âni't-tenzîl*, thk. Ali Şahin (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415/1995), 1/9.

²² Şehristânî, *Mefâtîhu'l-esrâr*, 1/19-23. Ayrıca bk. İsmâil Ebyârî, *Târîhu'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: Dâru'l-kütübî'l-Mısırî, 1411/1991), 89.

²³ Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli Sâhibi's-Şer'fa*, thk. Abdülmuti Kal'acî (Lübnan: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1408/1988), 7/142-143.

²⁴ Ebû'l-Hasan el-Mâverdî, *Tefsîru'l-Mâverdî en-nüket ve'l-uyûn*, thk. es-Seyyid İbn Abdülmaksûd (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, ts.), 6/310.

olduğu belirtilen Fâtiha ve Nâs sûreleri ayrıca hemen tüm tertiplerde Yâsîn sûresinin sonrasında bulunan Teğâbûn sûresi sıralamaya dahil edilmemiştir. Sıralamada genelde Nâs sûresiyle beraber zikredilen Felak sûresinin Yâsîn'den önce 19. sırada yer alması sebebiyle bu tertipte de Yâsîn sûresinin 41. sırada olması gerekmektedir.

Şehristânî'nin Câfer es-Sâdık'tan (öl. 148/765) ve İbn Vâkıd'dan (öl. 207/822) rivâyetle aktardığı diğer iki tertipte ise Yâsîn sûresi 40. sırada yer almaktadır.²⁵ Bu iki tertipte 'Alak sûresi; birinci sırada İkra' ismiyle, 19. sırada ise 'Alak ismiyle toplamda iki kez geçer. Bu durumun, el-'alak "العلق" ve el-felak "الفلق" kelimelerinin yazımıyla ilgili imla yakınlığından dolayı istinsah sürecinde oluşan bir hatadan kaynaklandığı söylenebilir. Zührî'nin (öl. 124/742) rivâyet ettiği tertipte de Yâsîn sûresi 40. sırada bulunmaktadır.²⁶ Zerkeşi'nin, (öl. 794/1392) *el-Burhân* adlı eserinde herhangi bir kaynak belirtilmeksizin yer alan listede de Yâsîn sûresi 40. sıradadır.²⁷ Firûzâbâdî'nin (öl. 817/1415), Ebü'l-Kâsım Nisâbü'rî'den (öl. 406/1016) ve -Nâs ve Teğâbûn sûreleri eklenerek- Mâverdü'den (öl. 450/1058) rivâyetle paylaştığı tertipte de Yâsîn sûresi 40. sırada yer alır.²⁸ Yâsîn sûresini 40. sıraya yerleştiren tüm tertiplerde Fâtiha sûresi sıralamaya dahil edilmemiştir. Fâtiha'nın eklenmesi durumunda bu tertiplerin hepsinde Yâsîn sûresinin 41. sırada olması gerekmektedir.

Yâsîn sûresi gerek İbnü'd-Dürays'ın (öl. 294/906)²⁹ ve Câbir b. Zeyd'in³⁰ (öl. 93/711-712) İbn Abbâs'tan rivâyet ettiği gerekse Me'mul'den rivâyet edilen tertibe³¹ göre 41. sırada yer almaktadır. Câbir b. Zeyd'e isnad edilen sûre sıralamasında, Mekki sûreler arasında hemen tüm tertiplerde Yâsîn sûresinden sonra yer alan İbrâhîm sûresi bulunmamaktadır. Ayrıca Medenî sûrelerde birçok eksik olsa da Yâsîn sûresinin sıralamasına etki edecek bir noksanlık mevcut değildir. Kendi zamanında yapılan bir çalışmayı³² sûre tertibinde esas alan Derzeze başta olmak üzere nüzûl tertibine göre yazılan birçok tefsirde³³ Yâsîn sûresi 41. sırada tefsir edilmektedir.³⁴ Hz. Osman'a izafe edilen tertiple aynı olan Abdülkâdir Molla Huveys'in (1880-1978),³⁵ Saîdî'nin,³⁶ Cerrahoğlu'nun çalışmalarında³⁷ Yâsîn sûresi 41. sırada zikredilir. Ayrıca Muhammed Halef el-Hüseynî'ye (öl. 1342/1924) nispetle Habenneke el-

²⁵ Şehristânî, *Mefâtihu'l-esrâr*, 1/19-23.

²⁶ İbn Şihâb ez-Zührî, *en-Nâsîh ve'l-mensûh fi'l-Kur'ân*, thk. Mahmud el-Ezherî (Kahire: Dâru İbn 'Affân, 1429/2008), 37-40.

²⁷ Bedreddîn ez-Zerkeşi, *el-Burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Ebü'l-Fazl İbrâhîm (Kâhire: Dâru İhyâi'l-kütübî'l-'Arabiyye, 1376/1957), 1/193.

²⁸ Mecdüddîn el-Firûzâbâdî, *Besâiru zevi't-temyîz fi letâifi'l-Kitâbi'l-'Azîz*, thk. Ali en-Neccâr (Kahire: el-Meclisü'l-a'lâ li's-şuûni'l-İslâmiyye, 1416/1996), 1/98.

²⁹ Muhammed b. Eyyûb İbnü'd-Dürays, *Fedâilu'l-Kur'ân vemâ ünzile mine'l-Kur'ân bi Mekke vemâ ünzile bi'l-Medîne*, thk. Urve Bedîr (Dımaşk: Dâru'l-fikr, 1408/1987), 1/33.

³⁰ Süyûtî, *el-İtkân*, 1/42-43, 97-98; İbn Âşûr, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, 22/342.

³¹ Süyûtî, *el-İtkân*, 1/42-43, 97-98.

³² Derzeze'nin tefsirinde esas aldığı tertip, hattat Mustafa Nazif Kadırgalı tarafından yazılıp Mısır İçişleri Bakanlığının açıklaması ve önde gelen Mısır kurrâlarının onayıyla Abdülhamid Ahmed Hanefî tarafından basılan mushafta sûrelerin nüzûl zamanı ve mekanıyla ilgili bilgi notlarına dayanmaktadır. Ancak Derzeze birkaç sûre bağlamında söz konusu tertibin dışına çıktığını belirterek bunun gerekçelerini açıklamıştır. Derzeze, *et-Tefsîru'l-hadîs*, 1/14; Tâhâ Muhammed Fâris, *Tefâsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm hasebe tertîbi'n-nüzûl dirâse ve takvîm* (Amman: Dâru'l-feth, 1432/2011), 926-930; Mustafa Öztürk & Hadiye Ünsal, *Kur'an Tarihi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 307.

³³ Nüzûl tertibine göre yazılan tefsirlerdeki nüzûl listeleri için bk. Fâris, *Tefâsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 926-930; Öztürk & Ünsal, *Kur'an Tarihi*, 303-316.

³⁴ Derzeze, *et-Tefsîru'l-hadîs*, 1/15; 3/5, 20. Eserin Türkçe çevirisinde Yâsîn sûresinin nüzûl tertibine dair 37. sûre olduğu paylaşılır. Derzeze, *et-Tefsîru'l-Hadîs: Nüzul Sırasına Göre Kur'ân Tefsiri*, çev. Ahmet Çelen & Mehmet Çelen (İstanbul: Ekin Yayınları, 1997), 2/13.

³⁵ Âl-i Gâzî Molla Huveys, *Beyânü'l-me'ânî* (Dimeşk: Matba'atü't-terakkî, 1382/1965), 1/15, 2/21.

³⁶ Abdülmüteâl Saîdî, *en-Nazmü'l-fennî fi'l-Kur'ân* (Kahire: Mektebetü'l-âdâb, ts.), 256.

³⁷ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsîr Usûlü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 86.

1292 | Ahmet Sait Sıcak. Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin...

Meydânî'nin,³⁸ 'Alak ve Müddessir sûrelerini iki parça halinde³⁹ tefsir eden Câbirî'nin⁴⁰ ve Muhammed Hamidullah'ın eserlerinde⁴¹ de Yâsîn sûresi 41. sırada yer alır.

İslam geleneği içerisinde aktarılan tertiplerdeki farklılıkların analizi sonucunda söz konusu ihtilafların;

- a- Bazı tertiplerde bir veya birkaç sûrenin sıralamaya dahil edilmemesi,
- b- Hemen tüm tertiplerde Yâsîn sûresinden önce konumlandırılan sûre veya sûrelerin bazı rivâyetlerde Medenî sûrelerle beraber listelenmesi,
- c- Hemen tüm tertiplerde Yâsîn sûresinden önce konumlandırılan sûre veya sûrelerin bazı rivâyetlerde Yâsîn sûresinden sonraki sûrelerle beraber sıralanması,
- d- Hemen tüm tertiplerde Yâsîn sûresinden sonra yer alan bazı sûre veya sûrelerin bir kısım tertiplerde Yâsîn sûresinin önünde zikredilmesi,
- e- Bazı tertiplerde bir sûrenin iki kez tekrar etmesi veya yapılan imla hataları gibi hususlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Konu işlenirken yapıldığı gibi mezkûr eksiklikler ve çakışmaların giderilmesi durumunda; hemen tüm rivâyetlerde ağırlıklı olarak Yâsîn sûresinin 41. sırada yer aldığı/yer alması gerektiği/yer alma imkanının olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Âyet ve sûrelerin tertibine ilişkin Batılı yaklaşımlarda Yâsîn sûresi; Gustav Weil'in (1808-1889) yaptığı tertipte 50,⁴² Theodor Nöldeke (1836-1930)⁴³ ve John Medows Rodwell'in (1808-1900)⁴⁴ yaptıkları tertiplerde 60., Hubert Grimme'nin (1864-1942) yaptığı tertipte 61.,⁴⁵ Régis Blachère'in (1900-1973) yaptığı tertipte 62.,⁴⁶ Sir William Muir'in (1819-1905)⁴⁷ ve Maulana Muhammad Ali'nin (1874-1951)⁴⁸ yaptıkları tertiplerde ise 67. sırada gösterilmektedir. Kur'ân-sûre tarihlendirmesi değil de Kur'ân-vahiy kronolojisi şeklinde adlandırılabilir yaklaşımla Hartwig Hirschfeld (1854-1954) 172 bölümde incelediği vahiy kronolojisi içerisinde Yâsîn sûresini bir bütün halinde 103. bölümde sıralandırır.⁴⁹ Diğer müsteşrikler gibi sıralama yapmayan Richard Bell (1876-1952) Yâsîn sûresini herhangi bir tahsis

³⁸ Meydânî, *Kavâ'idü't-tedebbür*, 180.

³⁹ Régis Blachère'in kronolojisinde de 'Alak ve Müddessir sûrelerinin iki ayrı bölümde yer aldığı görülür. Régis Blachère, *Le Coran (al-Qor'ân)* (Paris: G.-P. Maisonneuve & Larose, 1966), 19.

⁴⁰ Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, 1/18-23, 2/5-6.

⁴¹ Muhammed Hamidullah, *Aziz Kur'an*, çev. Abdulaziz Hatip (İstanbul: Beyan Yayınları, 2008), 607.

⁴² Gustav Weil, *Historisch-kritische Einleitung in den Koran* (Bielefeld: Velhagen & Klasing, 1844), 55-61.

⁴³ Theodor Nöldeke, *Geschichte des Qorans* (Leipzig: Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, 1909), IX-X, 131, 147.

⁴⁴ John Medows Rodwell, *The Koran* (Londra: Joseph Malaby Dent & Sons Ltd, Everyman's Library, 1963), 130-135.

⁴⁵ Hubert Grimme, *Mohammed, Zweiter Teil: Einleitung in den Koran, System der koranischen Theologie* (Münster: Aschendorff, 1895), 2/25-29.

⁴⁶ Yâsîn sûresi Blachère'in kronolojisinde 62. sırada bulunsa da 'Alak ve Müddessir sûrelerinin iki ayrı bölümde yer alması dolayısıyla Yâsîn sûresinin bu tertipte 60. sırada olduğu söylenebilir. Blachère, *Le Coran*, 19, 38.

⁴⁷ Sir William Muir, *The Corân, Its Composition and Teaching and the Testimony it Bears to the Holy Scriptures* (London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1896), 44.

⁴⁸ Maulana Muhammad Ali, her ne kadar Hindistan'da yaşayıp ölen, Kâdiyânîliğin Lahor kolunun kuruluşunu üstlenmiş bir Müslüman olsa da onun sûreleri tarihlendirme konusunda oryantalist çalışmalardan faydalandığı oldukça açıktır. Bu sebeple yaptığı nüzûl tertibi Batılı yaklaşımlar içerisinde gösterilmiştir. Maulana Muhammad Ali, *Introduction to the Study of The Holy Qur'ân* (Lahor: Ahmediyya Anjuman Ishaat Islam, 1936), 5; a.mlf., "Introduction", *The Holy Qur'an with English Translation and Commentary* (Lahor: Ahmediyya, 1973), 13; Öztürk & Ünsal, *Kur'an Tarihi*, 303-304.

⁴⁹ Hartwig Hirschfeld, *New Researches into the Composition and Exegesis of the Qoran* (London: Royal Asiatic Society, 1902), 143-145.

yapmadan Mekke dönemiyle,⁵⁰ W. Montgomery Watt (1909-2006) ise orta Mekke dönemiyle⁵¹ tarihlendirir.⁵²

2. Yâsîn Sûresini Tarihlendirmede Net Bir Veri Sağlamayan Yardımcı Unsurlar

Yâsîn sûresine dair sebab-i nüzûl ifade eden rivâyetler haricinde de bazı rivâyet ve dirâyet unsurlarının tarihlendirmeye destek sağlayacağı umulur. Bununla birlikte rivâyet unsurları arasında sayılabilecek; (a) Yâsîn sûresinin yer aldığı sebab-i nüzûl bildirmeyen rivâyetler, (b) tarih kaynakları ve (c) tarihlendirme açısından destek sağlayan nâsîh-mensûh ilmi, tarihlendirme adına belirli bir noktayı göstermez. Bunlara ek olarak dirâyet unsurları olarak ifade edilebilecek; âyet metinlerinde yer alan kelimeler ve anlatılan konular üzerinden bazı tahsisler yapılabilsede tarihsel bir netlikten bahsedilemez. Nüzûl sıralı okuma yapıldığında kimi zaman Kur'ân'daki konuların ve kelimelerin müşriklerin gündemini belirlediği kimi zaman ise müşriklerin Kur'ân'da yer alan bilgilere karşı ortaya koydukları argümanların gündemi oluşturduğu anlaşılmaktadır. Sîret ve Kur'ân, karşılaştırmalı olarak okunduğunda ise gündem konu ve kelimelerinin, bir kronoloji içerisinde kimi zaman belirli gün ve aylara işaret edecek tarzda genellikle de belirli yılları gösterecek şekilde yayılıp kümelenildiği görülmür.

Yâsîn sûresinin yer aldığı, sebab-i nüzûl bildirmeyen rivâyetlere bakılacak olursa: Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber'i Kabe'de namaz kılarken öldürme teşebbüslerinin anlatımında geçen müşriklerin gözlerine perde çekilmesine⁵³ veya hicret sürecinde evden çıkarırken Hz. Peygamber'in okuduğu Yâsîn 1-9. âyetlerine dair rivâyetler,⁵⁴ nüzûl tarihini değil mezkûr âyetlerin; Hz. Peygamber tarafından tekrar okunmasına, Hz. Peygamber'in himayeden mahrum olduğu bir zaman dilimine ve bu âyetlerin hicretten önce inmiş olduğuna işaret eder. Sonuçta bu rivâyetler net bir tarih aralığını göstermez. Ayrıca Zerkeşî'nin aktardığı üzere Yâsîn sûresinin, içerisinde nâsîh-mensuh âyet bulunmayan 43 sûreden biri olması da⁵⁵ âyetler ve sûreler arasında ortaya konulacak öncelik-sonralık, dolayısıyla tarihlendirme açısından farklı bir eksiklik olarak ifade edilebilir.

Tarihlendirmede dirâyet unsurları arasında gündem konusu ve kelimeleri olarak ifade edilebilecek; Rahmân lafza-ı celâli'nin Yâsîn sûresinde dört kere geçmesi⁵⁶ üzerinden yapılacak kronolojide, Rahmân isminin sadece ikinci dönem Mekkî sûrelerde geçtiğine dair

⁵⁰ 46, 47, 51, ve 52. âyetlerin Medinelî sapkınları konu aldığını, 77. ve sonraki Mekkî âyetlerin Medine'de revize edildiğini belirterek Richard Bell, *The Qur'an: Translated with a Critical Re-arrangement of the Surahs* (Edinburgh: Thomas Clark, 1937-1939), 2/434-440.

⁵¹ Bazı âyetlerin biraz sonra olma ihtimalini belirterek W. Montgomery Watt, *Companion to the Qur'an* (London: George Allan and Unwin Ltd., 1967), 201.

⁵² İlgili tertipler ve bu tertipler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*, 127-203, 293-296.

⁵³ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 2/197.

⁵⁴ İbn Hişâm el-Himyârî, *es-Sîretü'n-nebevîyye* (Kahire: Mustafa el-bâbî el-Halebî, 1374/1955), 1/483; İbn Cerîr et-Taberî, *Târîhu't-Taberî târîhu'l-ümmi ve'l-mülûk* (Beyrut: Dâru't-türâs, 1387/1967), 2/373.

⁵⁵ Zerkeşî, *el-Burhân*, 2/33.

⁵⁶ Yâsîn 36/11, 15, 23, 52.

1294 | Ahmet Sait Sıcak. Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Süresinin...

genellemeler, ikinci⁵⁷ veya tüm⁵⁸ Mekke dönemini göstermektedir. Ayrıca bu genelleme, birçok itiraza ve destekler mahiyetteki çalışmaya⁵⁹ konu olması yönünden de kati bir veri sunmaz.

Yâsîn sûresi 20. âyette geçen tebliğ karşısında “ücret istememe” konusu ise dinî ve siyasi otoritenin birleştiği Medine dönemini, tarihlendirme dışında bıraksa da⁶⁰ Mekke dönemi açısından bir takyidde bulunmaya imkân tanımaz. Tüm tertiplerde Yâsîn’den bir önceki sûrenin Cin sûresi olması üzerinden cin, cân ve mecnûn kelime ve nitelemelerinin sadece Mekkî sûrelerde geçtiğine ilişkin yapılan genellemeler⁶¹ de aynı şekilde Yâsîn sûresinin nüzûl kronolojisini, Mekke döneminde daha belirli bir tarihe götürmez. Kur’ân’a şair,⁶² Hz. Peygamber’e ise şâir denilerek atılan iftira,⁶³ Mekke döneminin belirli bir tarih aralığına değil ikinci döneminin geneline işaret eder. Birçok sürede olduğu gibi Yâsîn sûresinde de yer alan;⁶⁴ yeniden yaratılış imkânı, çürümüş-ufalanmış kemiklerin, paramparça olmuş, toprağa dönüşmüş, toprakta kaybolmuş olanın toplanması ve ölülerin diriltilmesine dair aktarılan itirazlar⁶⁵ da önemli bir veri olarak kabul edilebilir. Ancak mezkûr itirazları konu alan âyetler de belirgin bir tarihi değil Mekke döneminin ilk yarısının sonlarına doğru başlayan ve ikinci dönemin sonlarında yoğunlaşan uzun bir zaman aralığını gösterir.

⁵⁷ Grimme, *Mohammed*, 35-42; Bell, *Introduction to the Qur’an* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1953), 101, 102; Watt, *Kur’an’a Giriş*, çev. Süleyman Kalkan (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), 140-145.

⁵⁸ Selim Türcan, “Mekkî Ayet ve Surelerin Kronolojisini Tespit Problemi: Kur’an’da er-Rahmân İsmi Kullanımına İlişkin Bir Değerlendirme”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/29 (2016), 82.

⁵⁹ Bu genellemeye, ideolojik arka planı ve nüzûl tertiplerini gösteren rivâyetlere uymadığı sebep gösterilerek bazı itirazlarda bulunulmaktadır. İdeolojik arka plan eleştirilse de elde edilen bilgiyi doğrulayıcı mahiyetteki çıkarımlar için bk. Türcan, “Mekkî Ayet ve Surelerin Kronolojisini Tespit Problemi”, 82.

⁶⁰ Kur’ân’da tebliğ karşısında ücret istememe konusu, hükümran olan peygamberler ve onlara ait diyaloglarda yer almaz. Hz. Peygamber’le ilgili olarak ise Mekke dönemindeki sûrelerde geçer.

⁶¹ Ernst Zbinden, *İslam’da ve Eski Ortadoğuda Cin ve Ruh İnançları*, çev. Ekrem Sarıkçıoğlu (b.y.: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.), 102; Korkut Dindi, *Siyer-Kur’an İlişkisi (Mekke Dönemi)* (Ankara: Ankara Okulu, 2019), 230.

⁶² Yâsîn 36/69.

⁶³ Nüzûl tertibine bağlı olarak Kur’ân üzerinden yapılacak okumada bi’set sonrası müşriklerin Hz. Peygamber hakkındaki iddialarının; mecnûn, sâhir, şair ve kâhin şeklinde kendi aralarında kronolojik bir gelişime göre değiştiği görülür. Hz. Peygamber hakkındaki şair iddialarına bağlı olarak nüzûl tertibine dair aralıklar açısından Yâsîn sûresi 41. ve 78. sûreler skalasında yer alabilir. Bu aralık, konunun Mekke döneminin ikinci yarısında ve sonlarında gündemde olduğunu göstermektedir. Müşriklerin bu şekildeki inkarlarının konu edinildiği âyetler için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. Yâsîn 41/69; eş-Şu’arâ, 47/224; es-Sâffât 56/36; el-Enbiyâ 73/5; et-Tûr 76/30; el-Hâkka 78/41.

⁶⁴ Yâsîn 36/78.

⁶⁵ Kur’ân’da bu süreç, kemikleri toplamanın imkân dahilinde olduğunu bildiren nüzûl sırasına göre 31. sûre olan Kıyâme 3. ve 4. âyetle başlar. Sonrasında ise kafirlerin öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkarlarına delil olarak getirdikleri; çeşitli vasıflarla (نَجْرَةٌ رُفَاتًا زَمِيمٌ) nitelenen *kemik haline dönüşme*, *toprak olma* (تَرَاتًا), *toprakta kaybolma* (ءَاثًا ضَلَّلْنَا فِي الْأَرْضِ) ve *paramparça olma* (إِنَّا مَرْقَمٌ كُلُّ مَمْرُقٍ) itirazlarının aktarımıyla devam eder. Kur’ân, ilk yaratılışta (el-Mü’minûn 74/14) ve Uzeyr (a.s.) kıssasındaki (el-Bakara 87/259) kemiğe et giydirmeye cevabıyla bu anlatı sürecini tamamlar. Burada tarihlendirme açısından dikkat çeken husus, nüzûl sıralamasına göre Yâsîn sûresinin bu itirazların anlatıldığı ikinci sûre oluşudur. Bu konunun yer aldığı nüzûl tertibine dair aralıklar açısından Yâsîn sûresi 34. ve 81. sûreler skalasında yer alabilir. Bu aralık, konunun Mekke döneminin ikinci yarısında ve sonlarında gündemde olduğunu göstermektedir. Müşriklerin bu şekildeki inkarlarının konu edinildiği âyetler için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. Kâf 34/3, 4; Yâsîn 41/78; el-Vâkı’a 46/47; el-İsrâ 50/49, 98; es-Sâffât 56/16, 53; es-Sebe’ 58/8; el-Mü’minûn 74/35, 82; es-Secde 75/10; en-Nâzi’ât 81/11.

Nüzûl-sûret ilişkisi üzerinden yapılacak okumada Hz. Peygamber'in tebliğ sürecinde yaşadıklarını, bunlar karşısında ne yapması gerektiğini ve O'nun durumundan haberdar olduğunu gösteren hitaplar da tabii olarak kronolojik bir gelişim gösterir. Hz. Peygamber'in söylenenlere sabretmesi ilk nüzûl devirlerinden itibaren âyetlerde yer alırken⁶⁶ genel olarak sabredilmesi, tuzaklara karşı içinin daralmaması,⁶⁷ Kur'ân'dan dolayı sıkıntı⁶⁸-meşakkat çekmemesi⁶⁹ ve Yâsîn sûresinde de geçtiği üzere söylenenlere üzülmemesi⁷⁰ farklı tarih aralıklarında nâzil olan ve müşriklerin değişen tepkilerini yansıtan âyetlerde yer alır. Söylenenlere üzülmemesi hakkında Hz. Peygamber'e yapılan telkine dair âyetler, Mekke'nin ikinci döneminin başlarına işaret eder. Müşriklerin küfürlerindeki inatları dolayısıyla uyarıların artık muhataplar için bir şey ifade etmeyecek bir hal alması⁷¹ bunun üzerine Kur'ân'da Hz. Peygamber'den ilk olarak küfürde ısrar edenlere aldırış etmemesinin⁷² sonrasında ise onlardan yüz çevirmesinin⁷³ istenmesi ise Habeşistan'a hicret ve sonrasında tarihlendirilebilir. "el-Fülki'l-Meşhûn" ibâresinden hareketle Yâsîn sûresinin Habeşistan'a hicret sonrasında tarihlendirilmesi gerektiği önerisi⁷⁴ net bir tarih ifade etmede önemli bir adım olsa da yeterli değildir.

Yâsîn sûresinde anlatılan *resulleri korumaya canı pahasına gelen kişi* olgusu siyer açılarından farklı iki kişiye; ilk Müslüman olan erkek Hz. Ebû Bekir'e ve İslam'ın ilk şehidi el-Hâris b. Ebî Hâle'ye atfedilebilir. Siyer kronolojisi açısından bu olaylar farklı iki zamana (615, 621) götürmektedir. Hz. Ebû Bekir'in Hz. Peygamber'in öldürülmeye çalışılması üzerine O'nu korumak için gelişi, ilk tarihlendirmede Habeşistan'a 2. hicretten⁷⁵ sonraki yaklaşık bir ay içinde Müslüman nüfusun azaldığı (38 kişi) Mekkeli müşriklerin bu fırsatı değerlendirmeye çalıştıkları bir tarihe denk gelir.⁷⁶ Bu durumda Yâsîn sûresi Habeşistan'a 1. hicret⁷⁷ sonrası Necâşi'ye okunan Meryem ve Tâhâ sûrelerinden sonra nâzil olmuş olmalıdır. Bu ise 46. ve sonraki sıralara işaret eder. Hz. Ebû Bekir'in yardım için gelişi olayının ikinci tarihlendirmesi ise Ebû

⁶⁶ İlgili âyetler için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. el-Müzzemmil 3/10; Kâf 34/39; Sâd 38/17; Tâhâ 45/130.

⁶⁷ İlgili âyetler için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. en-Neml 48/70; en-Nahl 70/127.

⁶⁸ İlgili âyet için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. el-A'râf, 39/2.

⁶⁹ İlgili âyet için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. Tâhâ 45/2.

⁷⁰ Bu konunun yer aldığı nüzûl tertibine dair aralıklar açısından Yâsîn sûresi 41. ve 57. sûreler skalasında yer alabilir. Bu aralık konunun Mekke döneminin ikinci yarısında gündemde olduğunu göstermektedir. İlgili âyetler için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. Yâsîn 41/76; Yûnus 51/65; el-En'âm 55/33; Lokmân 57/23.

⁷¹ İlgili âyet için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. Yâsîn 41/10. Uyarının sadece kendi başlarına kaldıklarında ve göremedikleri halde Rahmân'dan, Rablerinden korkanlar için olduğu hakkında bk. Kâf 34/33; Yâsîn 41/11; el-Fâtır, 43/18, krş. 28; el-Mülk 77/12. Ancak dinleyenlerin davete icabet edebileceği ve secde edenlerin iman edebileceği hakkında bk. el-En'âm 55/36; es-Secde 75/15. krş. Halis Albayrak, "Kur'an'da Gayb Kelimesi Üzerine Kronolojik Bir Okuma", *Din Dîlînde Gayb* (İstanbul: KURAMER, 2016), 127.

⁷² İlgili âyetler için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. en-Necm 23/29; el-A'râf, 39/199. krş. el-En'âm 55/68, 106; el-Hicr 54/94; es-Secde 75/30. Medine'de ise Hz. Peygamber'den münafıklara aldırış etmemesi istenir. bk. en-Nisâ 92/63, 81.

⁷³ İlgili âyet için bk. -sûreler nüzûl sıralamasına göre numaralandırılmıştır-. el-Kamer 37/6. krş. ez-Zâriyât 67/54.

⁷⁴ Yâsîn sûresinin "el-Fülki'l-Meşhûn" ibâresinden hareketle tarihlendirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Sıcak, "Nüzûl Dönemini Bilmenin Anlama Etkisi: "Fülki'l-Meşhûn" Olgusu Üzerine Bir İnceleme", 170.

⁷⁵ Şevvâl-Zü'l-Hicce arasında 7 Mart-2 Haziran 615 arasında. bk. Mehmet Apaydın, *Siyer Kronolojisi* (İstanbul: KURAMER, 2018), 364.

⁷⁶ Bu tarih Apaydın'ın tespitine göre; Hz. Hamza'nın İslam'a girişi ile aynı güne, Hz. Ömer'in İslam'a girişinden ise bir ay öncesine denk gelmektedir. Zü'l-Ka'de ayı 5 Nisan-4 Mayıs 615. bk. Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 366.

⁷⁷ Recep 8 Aralık 614-6 Ocak 615 arasında. bk. Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 355.

1296 | Ahmet Sait Sıcak. Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin...

Tâlib'in vefatından⁷⁸ 3 sene⁷⁹ sonra Akabe biatlarına ya da hicret senesine denk gelmektedir.⁸⁰ el-Hâris b. Ebî Hâle'nin Hz. Peygamber'i korumaya çalışırken şehit edilmesinin ise aynı olayda yaşandığı söylenir.⁸¹ İlgili rivâyette olayın nüzûl tertibine göre 54. sıradaki Hicr sûresi 94. âyetteki "فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ" / *Emrolunduğun şeyi, kafalarını çatlatırcasına açıkça tebliğ et*" emri üzerine vuku bulduğuna dair ayrıntı bulunmaktadır.⁸² Bu durum *resulleri korumaya canı pahasına gelen kişi* olgusuna bağlı olarak nüzûl açısından Yâsîn sûresinin, 54. sıralamanın hemen öncesi veya sonrasına denk gelmesi ihtimalini ortaya çıkarır.

Necm ve Hicr sûreleri arasındaki nüzûl sırasına dayanan ilişki üzerinden bir değerlendirme yapıldığında Hz. Ebû Bekir'le ilgili hem 2. Habeşistan hicreti sonrası hem de Ebû Tâlib'in vefatından 3 gün sonrasında yaşanan ayrı iki olayın olduğu söylenebilir. Garânîk Hadisesi,⁸³ nüzûl tertibine göre 23. sıradaki Necm sûresiyle eş zamanlı/ardıl olarak gerçekleşmiştir. İlgili rivâyetlere bakıldığında bu hadisenin Habeşistan'a yapılan birinci hicretten sonra vuku bulduğu⁸⁴ anlaşılmaktadır.⁸⁵ Dolayısıyla Necm sûresinin nüzûlü 1. Habeşistan hicretinden sonradır.⁸⁶ el-Hâris b. Ebî Hâle'nin Rüknu'l-Yemânî'nin önünde şehid edilmesi ise nüzûl tertibine göre 54. sıradaki Hicr sûresi eş zamanlı/ardıl olarak vuku bulmuştur. Mekke döneminin genel nüzûl yoğunluğu (11 sene 4 ayda 85 sûre) düşünüldüğünde Garânîk Hadisesi'nden başlayarak 2. Habeşistan hicretinden bir ay sonraya kadar geçen yaklaşık dört aylık sürede 23. sıradaki Necm sûresinden 54. sıradaki Hicr sûresine kadar 31 sûrenin inmesi imkânsız görünmektedir.

3. Muttasıl Nüzûl Bütünlüğü Açısından Yâsîn Sûresinden Önceki Sûreler

Araştırma sonucunda sûrenin iniş sebebiyle ilgili zaman aralığı bildiren kayda değer bir rivâyet bulunamadığı ve metinde anlatılan konuların belirli bir tarihi göstermediği ortaya çıkmıştır. Bu sebepler, yapılan sûre ve âyet tarihlendirmelerinde, görece olarak daha net tarihlendirilmesi yapılan sûreler dikkate alınarak Yâsîn sûresi için; bi'setin 5-6. yılı ve öncesi, 10. yılı ve sonrası şeklinde farklı iki tahminin yürütülmesi sonucunu doğurmuştur. Arada oluşan azımsanmayacak bu farklılık, nüzûl sıralamasında Yâsîn sûresinin öncesinde konumlandırılan Cin sûresinin ayrıca Yâsîn sûresinin sonrasında konumlandırılan Meryem ve Tâhâ sûrelerinin tarihlendirilmesine dair rivâyetlerden kaynaklanmaktadır. 615-616 yıllarında Habeşistan'a yapılan hicret⁸⁷ sonrası Meryem ve Tâhâ sûrelerinin Necâşî'nin huzurunda

⁷⁸ Apaydın, Ebû Tâlib'in vefatını diğer kaynaklardan farklı olarak 15 Şevvâl /27 Şubat 617 ile tarihlendirmektedir. Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 385.

⁷⁹ Bu rivâyette "بعد وفاة أبي طالب بثلاث" şeklinde gün veya yıl belirtmeksizin sadece üç kaydı bulunmaktadır. Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-usûl fî ehâdisi'r-Rasûl*, thk. 'Abdurrahmân 'Umeyra (Beirut: Dâru'l-cil, ts.), 3/10; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî & İbrâhîm Atfîş (Kâhire: Dâru'l-kütübî'l-Mısriyye, 1383/1964), 15/308. Oysaki *'Umdetü'l-kârî*'de geçtiği üzere yıl yerine gün biriminin tercihi hem Habeşistan hicreti sonrası sayı azalışını değerlendiren müşriklerin birkaç yıl sonra aynı şekilde Ebû Tâlib'in yokluğunu fırsat bilmeleri hem de Sâd, Yâsîn ve Mü'min sûrelerinin kronolojisi açısından daha yerindedir. Bedruddîn el-Aynî, *'Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (Beirut: Dâru İhyâ'it-türâsi'l-'Arabî, ts.), 1/63.

⁸⁰ Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 365.

⁸¹ Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 366.

⁸² "لما أمر أن يصدع بما يؤمر قام في المسجد الحرام فقال: قولوا لا اله الا الله تفلحوا، فوثبت عليه قریش" Ebû Hilâl el-Askerî, *Evâil* (Tantâ: Dâru'l-beşîr, 1408/1987), 214.

⁸³ Ramazan 5 Şubat-6 Mart 615. bk. Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 359.

⁸⁴ İlgili rivâyetler Hadis usûlü açısından problemler taşısa da aktarılan tutarlı olay örgüsü ve akışı, kronolojik veri sağlamaktadır. bk. Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 355.

⁸⁵ İki kişi haricinde Mekke müşriklerinin hepsinin iman ettiklerini duyan muhacirler Mekke'ye geri dönmek üzere yola çıkmış fakat Kureys'in tekrar inkara saptığını duyunca Mekke yakınlarından geri dönmüşlerdir.

⁸⁶ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, thk. Abdullah Mahmud (Beirut: Dâru İhyâ'it-türâs, 1423/2003), 4/159.

⁸⁷ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1/321.

okunduğuna,⁸⁸ Hz. Ömer'in iman etme sürecindeki Tâhâ sûresinin etkisine⁸⁹ dair meşhur rivâyetlerin, Yâsîn sûresi gibi Cin sûresi de dahil olmak üzere nüzûl tertibinde Meryem ve Tâhâ sûresinin öncesinde yer alan tüm sûreleri etkilediği görülür. Oysaki sathî bir yaklaşımla Meryem ve Tâhâ sûreleri öncesinde yer alan sûrelerin hepsinin Habeşistan'a yapılan hicret öncesiyle tarihlendirilmesi yerine, önceki sûrelerin teker teker kendi nüzûl bağlamlarında incelenmesi daha doğru bir sonuca ulaşılmasını sağlayacaktır.

Yâsîn sûresinin tarihlendirilmesinde rivâyet temelli *munfasıl nüzûl bütünlüğü* olarak tanımladığımız; *bir sûrenin (Yâsîn) kendisiyle arasına giren bir veya birden fazla sûrenin varlığına* rağmen kendisinden 3-4/4-5⁹⁰ sıra sonraki sûrelere (Meryem ve Tâhâ) göre tarihlendirilmesi bazı zorluklar ve problemler taşımaktadır. Oysaki *muttasıl nüzûl bütünlüğü* şeklinde adlandırılabilir; *bütün sûre tertiplerinde iki sûrenin peş peşe gelmesinin* öncelenmesi ve bu bağlamda tüm tertiplerde Yâsîn sûresinin bir öncesinde yer alan Cin sûresinin diğer sûrelere göre daha etkin kılınması gerekmektedir.⁹¹ Açıkça dillendirilmese de aynı yaklaşımı paylaştıklarından olsa gerek sûre sıralamasına yer veren hemen tüm tefsir kaynakları, Yâsîn sûresi için "Cin sûresinden sonra nâzil oldu" kaydını düşmektedirler.⁹² *Muttasıl nüzûl bütünlüğü* yaklaşımını paylaşmayıp Yâsîn sûresi için Cin sûresine bağlı bir tarihlendirme ve açıklama yapmasalar da nüzûl sırasına göre yaptıkları tefsirlerinde bu iki sûreyi art arda işleyen Derveze ve Câbirî de zımnî olarak mezkûr yaklaşımı, eserlerinde pratize etmektedirler.⁹³

Yâsîn sûresinin tarihlendirmesini Mekke döneminin ortaları olarak belirleyen araştırmacıların, çeşitli yollar ve gerekçelendirmelerle nüzûl tertibini aktaran rivâyetleri göz ardı ettikleri görülür. Örneğin; Bâzergan, rivâyet unsuru dışında âyet uzunluğu ve kısalığı gibi bir veriyi temel almakta⁹⁴ Meydânî de Cin sûresi ile olan *muttasıl bütünlüğü* mevzu bahis etmesizin sûre tarihlendirmesine dair bilgi vermektedir.⁹⁵ Derveze ise tarihlendirmeyle ilgili herhangi bir bilgi paylaşmamaktadır.⁹⁶ Tertibe dair rivâyet verilerini göz ardı etmeyip Yâsîn sûresini 5-6. yıllarla tarihlendiren Câbirî, Yâsîn sûresinin tarihlendirilmesi hakkında kayda değer bir rivâyetin var olmadığını belirtmiştir.⁹⁷ İslamoğlu ise Yâsîn sûresinin Cin sûresiyle

⁸⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/336; Ebü'l-Kâsım ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâiki ğa-vâmidî't-tenzîl* (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-Arabiyye, 1407/1987), 1/669.

⁸⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 1/345.

⁹⁰ Zührî, *en-Nâsîh ve'l-mensûh*, 37-40.

⁹¹ Muttasıl ve munfasıl bütünlük yaklaşımının Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri hakkında yapılan; muttasıl (siyak-sibak), munfasıl (münâsebet ilmi) ve nazarî (semantik, kavram ve konulu tefsir) bütünlük tasnifinden mülhem olduğu belirtilmelidir. Muttasıl ve munfasıl bütünlük yaklaşımında, nesnel temelleri olan nüzûl tertibi esas alınırken özelliğin yoğun olduğu nazarî bütünlüğe dair örnekleri nüzûl kronolojisine ait Batılı yaklaşımlarda görmek mümkündür. Muttasıl, munfasıl ve nazarî bütünlük tasnifi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Alparslan Açıkgeç, "Tefsir Usulünde Bütünlük Sorunu (Uygulamalı Bir Çalışma Denemesi)", *İslami Araştırmalar* 3/3 (1989), 95-101; Sıcak, *Kur'an Tefsirinde Öznellik* (Ankara: Ankara Okulu, 2017), 253-279.

⁹² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/3; İbn Cüzey el-Kelbî, *et-Teshîl li-'ulûmi't-tenzîl*, thk. Abdullah el-Hâldî (Beyrut: Şirketü dâru'l-Erkâm b. Ebî'l-Erkâm, 1416/1996), 2/179; Süyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn* (Kahire: Dâru'l-hadîs, ts.), 578; İbn Âşûr, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, 22/342; Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, 1/248; Müsâid b. Süleyman, *el-Muharrer fî 'ulûmi'l-Kur'ân* (b.y.: Merkezü'd-dirâsâti ve'l-ma'lûmâti'l-Kur'âniyye bi ma hed İmâm eş-Şâtîbî, 1429/2008), 287; İbrâhim Ebyârî, *el-Mevsu'atü'l-Kur'âniyye* (Mısır: Müessesetu sicilî'l-Arab, 1405/1985), 1/330; Mustafa el-Merâġî, *Tefsîru'l-Merâġî* (Kahire: Mustafa el-bâbî'l-Halebî, 1365/1946), 22/144; Molla Huveys, *Beyânü'l-me'ânî*, 2/21; Muhammed Seyyid Tantâvî, *et-Tefsîru'l-vasîf li'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire: Dâru nahdati Mısır, 1418/1997), 12/7; Saîdî, *en-Nazmü'l-fennî fi'l-Kur'ân*, 256; Mustafa İslamoğlu, *Kur'an Sûrelerinin Kimliği*, (İstanbul: Akabe Vakfı, 2011), 290; Süleyman Pak, "Müslüman Kimliğini Geliştirme ve Kurtuluş Öğretileri", *Tefsir (Sûrelerin Nüzûl Sırasına Göre Analizi)* (İstanbul: Lisans Yayınları, 2019), 122.

⁹³ Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, 1/248; Derveze, *et-Tefsîru'l-hadîs*, 3/5, 20.

⁹⁴ Mehdi Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, çev. Yâsîn Demirkıran & Muhammed Feyzullah (Ankara: Fecr Yayınları, 1998), 131, 154.

⁹⁵ Meydânî, *Me'âricü't-tefekkür*, 6/26-27.

⁹⁶ Derveze, *et-Tefsîru'l-hadîs*, 3/5, 20.

⁹⁷ Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, 1/248.

1298 | Ahmet Sait Sıcak. Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin...

art arda oluşuna çeşitli açılardan itirazda bulunmuştur.⁹⁸ Böylece her iki müellif *muttasıl nüzûl bütünlüğünü* aşmaya çalışırlar.

Cin sûresinin tarihlendirilmesinin netleştirilmesine imkân tanıyan; *cinlerin gizlice Kur'ân dinleme olayının* nerede ve ne zaman meydana geldiği, tekerrür edip etmediği konusunda farklı nakiller ve görüşler söz konusudur.⁹⁹ Bu hadise, bazı rivâyetlere göre Hz. Peygamber'in ne zaman gittiğine dair kesin bir tarihi kayıt bulunmayan¹⁰⁰ Mekke'den Ukâz panayırına gidişi sırasında vuku bulmuştur. Bazılarına göre ise bi'setin 7.¹⁰¹ veya 10. yılında Hz. Peygamber'in Tâif dönüşü¹⁰² veya Hz. Peygamber Tâif'ten döndükten birkaç ay sonra yaşanmıştır.¹⁰³

Meryem ve Tâhâ sûrelerinin tarihlendirilmesine imkân tanıyan meşhur rivâyetlerin etkisinde kalınması ayrıca Hz. Peygamber'in Ebû Tâlib mahallesinde muhasara altına alınmasından ve Tâif yolculuğundan çok önce indirilmiş olduğu rivâyet edilen 66. sıradaki Ahkâf sûresinde Cin sûresine açık bir işaret bulunması¹⁰⁴ sebebiyle, Cin sûresinin nübüvvetin 5. veya 6. yılında nâzil olduğu şeklinde yorumlar yapılmıştır.¹⁰⁵ Ancak birçok tarih ve siyer müellifi cinlerin Tâif seferinden sonra Kur'ân dinleyip iman ettiklerini kaydederler.¹⁰⁶ Günümüzde tefsir alanında Mekki-Medenî ilmi ve nüzûl tarihlendirmesi üzerine açıklamalarda bulunan pek çok eser de aynı şekilde Cin sûresinin ilk tertiplerdeki yerinin tarihi verilerle uyumadığına dikkat çekerek bu sûrenin iniş zamanını; boykot sonrasına, peygamberliğin 10. yılındaki Tâif yolculuğuyla ya da Tâif dönüşüyle tarihlendirmektedirler.¹⁰⁷ Bu yaklaşıma göre

⁹⁸ İslamoğlu, *Kur'an Sûrelerinin Kimliği*, 290.

⁹⁹ Dindi, *Siyer-Kur'an İlişkisi*, 229-231.

¹⁰⁰ Ebu'l Alâ Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, çev. Muhammed Han Kayanî vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 1995), 6/479-480. Kimi hadisçilere göre bu olay, Hz. Peygamber Tâife gitmeden iki sene önce vuku bulmuştur. Kasım Şulul, *Hiz. Peygamber (a.s.) Devri Kronolojisi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2011), 349.

¹⁰¹ Apaydın, Tâif dönüşünü diğer kaynaklardan farklı olarak 23 Zü'l-Kade/5 Nisan 617 ile tarihlendirmektedir. Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 389.

¹⁰² Bazı kayıtlarda ise Nahle-i Yemeniye'de Tâif dönüşünde değil de oraya giderken gerçekleşmiştir. Muhammed el-Fâkihî el-Mekkî, *Ahbâru Mekke fi kadîmi'd-dehr ve hadîsihi*, thk. Abdullah Düheys (Beyrut: Dâru hadar, 1413/1993), 5/62.

¹⁰³ Bedreddin eş-Şiblî, *Âkâmü'l-mercân fi ahkâmi'l-cân*, thk. İbrâhim Muhammed (Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, ts.), 70; Takıyyüddîn el-Makrîzî, *İmtâ u'l-esmâ' bimâ li'n-Nebiyyi mine'l-ahvâli ve'l-emvâli ve'l-hafedeti ve'l-metâ*, thk. Abdulhamîd en-Nümeysî (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye 1420/1999), 1/46; Şulul, *Hiz. Peygamber Devri Kronolojisi*, 341-349; Said Havva, *el-Esâs fi's-Sünne* (b.y.: Dâru's-selâm, 1416/1995), 1/283.

¹⁰⁴ el-Ahkâf 46/29-31.

¹⁰⁵ Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, 131, 156; Mevdûdî, *Tefhimü'l Kur'an*, 6/479-480; Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, 1/291; Zbinden, İslam'da ve Eski Ortadoğuda Cin ve Ruh İnançları, 102; Dindi, *Siyer-Kur'an İlişkisi*, 231.

¹⁰⁶ Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1410/1990), 1/165; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/269; Taberî, *Târihu't-Taberî*, 2/346; Mutahhar b. Tâhir el-Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh* (Bûr Saîd: Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye, ts.), 4/156; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 16/211; Ebü'l-Ferec el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye insânü'l-uyün fi sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1427/2006), 1/505; Havva, *el-Esâs fi's-Sünne*, 1/281; Şulul, *Hiz. Peygamber Devri Kronolojisi*, 348; Dindi, *Siyer-Kur'an İlişkisi*, 231.

¹⁰⁷ Saîdî, *en-Nazmü'l-fennî fi'l-Kur'ân*, 256, 329; Mustafa Ünver, *Tefsir Usûlünde Mekki-Medenî İlmi* (Samsun: Sidre Yayınları, 2001), 79; İslamoğlu, *Nüzûl Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'an* (İstanbul: Düşün Yayınları, 2009), 348; a.mlf., *Kur'an Sûrelerinin Kimliği*, 434. Ayrıca bk. Süleyman Ateş, Kur'an Ansiklopedisi (İstanbul: Kuba Yayınları, 1997), 4/442.

Ahkâf sûresi de¹⁰⁸ Cin sûresi ile hemen hemen aynı dönemde nâzil olmuştur. Bu da Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden yaklaşık iki yıl öncesine tekabül eder.¹⁰⁹

Meryem ve Tâhâ sûrelerinden önce olup da âyetlerinin nüzûl kayıtlarına bağlı olarak bi'setin 9. ve 10. yılıyla tarihlendirilme imkânı bulunan bir diğer sûre de Sâd sûresidir. Kaynaklarda aktarıldığına göre Ebu Cehil başkanlığındaki Mekke müşriklerinin ileri gelenleri¹¹⁰ Ebû Tâlib'e müracaat etmiş ve yeğenini putlarının aleyhine konuşmaktan vazgeçirmesini istemişlerdir. Hz. Peygamber ise "Allah'tan başka ilah yoktur" demelerinin haricinde onlardan bir şey istemediği cevabını onlara göndermiştir. Bunun üzerine müşriklerin "Bin kadar tanrıyı bir ilaha mı indirmiş? Ne tuhaf!"¹¹¹ demeleri üzerine Sâd sûresinin baş kısmı nâzil olmuştur.¹¹² Kaynakların geneli bu olayın, Ebu Talib'in ölmeden önceki hastalığı sırasında yaşandığını kaydetmiştir. Bu durumda sûrenin iniş zamanı risâletin 10. yılıdır.¹¹³ Bazı kaynaklarda ise aynı olay Ömer b. Hattâb'ın Müslüman oluşuyla ilişkilendirilerek anlatılmıştır. Bu durumda sûre, risâletin altıncı yılında inmiştir.¹¹⁴ İbn Âşur, sûrenin Kamer sûresinden sonra, A'râf sûresinden önce inmiş olmasının¹¹⁵ son görüşü desteklediğini belirtse de¹¹⁶ Kamer sûresiyle ilgili ilerde yapılacak açıklamalar yine 9 ve 10. yıllara işaret etmektedir. Birinci görüş temel alındığında ise Kamer sûresinden sonra, A'râf sûresinden önce nâzil olan, verilen nüzûl sıralandırmalarının hemen tamamında Yâsîn sûresinden iki önce 33, 36, 37, ve 38. sırada yer alan Sâd sûresinin nüzûlü, nübüvvetin 10. yılında (hicretten üç yıl önce)¹¹⁷ Ebû Tâlib ile Hz. Hatice'nin üç gün arayla vefat etmesi (10 Ramazan/19 Nisan 620)¹¹⁸ sebebiyle Rasûl-i Ekrem'in çok üzülmeye üzerine hüzünle adlandırılan (senetü'l-hüzn) yılın öncesine tekabül etmektedir.¹¹⁹

Verilen nüzûl tertiplerinin hemen tamamında Yâsîn sûresinden üç sıra önce 32, 35, 36, ve 37. sırada yer alan Kamer sûresinin nüzûlüne dair tarih aralığı hakkında İslamoğlu,¹²⁰ Hz. Âişe'nin "Bu sûre Hz. Muhammed'e indiği sırada ben oyun oynayan yeni yetme bir kız çocuğuydum"¹²¹ sözünü ve sûrenin boykot döneminin açtığı yaraları saran bir üslûba sahip olmasını delil getirerek, sûrenin bu yaraların henüz taze olduğu 9. yılda inmiş olması gerekti-

¹⁰⁸ Ahkâf sûresinde zikredilen bu hadisenin risâletin onuncu senesinde Tâife giderken meydana geldiği hususunda bütün râviler ittifak etmektedir. Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'an*, 6/479-480. Bâzergan ise Ahkâf sûresinin ilgili âyetlerini hicretin 8. yılına, heyetlerin Medine'ye gelişinden öncesine tarihlendirmektedir. Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, 155; Dindi, *Siyer-Kur'an İlişkisi*, 231.

¹⁰⁹ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak & Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 1999), 1024; İslamoğlu, *Nüzûl Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'an*, 635; Dindi, *Siyer-Kur'an İlişkisi*, 231.

¹¹⁰ Sâd 38/6.

¹¹¹ "Tanrıları, bir tek tanrı mı yaptı? Bu, cidden tuhaf bir şeydir!" Sâd 38/5.

¹¹² Abdürrezzâk es-San'ânî, *Tefsîru Abdürrezzâk* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1419/1998), 5: 3235; Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 3/636; Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Şâkir. (b.y.: Müessesetü'r-risâle, 1420/2000), 21/149; Tirmizî, "Tefsîr, Sâd", 1.

¹¹³ Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 389.

¹¹⁴ Alî b. Ahmed Vâhidî, *Esbâbu nüzûli'l-Kur'ân* (Dammâm: Dâru'l-islâh, 1412/1992), 367. Bâzergan, sûreyi 4. (67-88.) ve 5. (1-24.) yılla tarihlendirse de 25-28. âyetleri 11. yılla tarihlendirmektedir. bk. Bâzergan, *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*, 130-133, krş. 154.

¹¹⁵ Sûrenin Medine'de indiğini ifade eden bazı rivâyetler var ise de bu doğru bulunmamıştır. bk. Süyûtî, *el-İtkân*, 1/49; Şihâbüddîn Mahmud el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî fî tefsîri's-Seb'î'l-Mesânî* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415/1994), 12/154.

¹¹⁶ bk. İbn Âşur, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, 23/201.

¹¹⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2/45-46; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 2/97-106.

¹¹⁸ Mustafa Fayda, "Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/413.

¹¹⁹ Ünver, *Tefsir Usûlünde Mekki-Medeni İlmî*, 79-80.

¹²⁰ Mustafa İslamoğlu'nun yorumları hakkında yapılan "popülist tefsir" itirazı için bk. Öztürk & Ünsal, "Kur'an Tarihine Giriş -Evvelü ma Nezel (İlk Nazil Olan Kur'an Vahyi) Meselesi-", *Eski Yeni: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi* 26 (2013), 116.

¹²¹ Buhârî, "Tefsîr Kamer", 7.

1300 | Ahmet Sait Sıcak. Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin...

ğine dair tahminde bulunmaktadır. Ona göre ilk tertiplerde olduğu gibi sûreyi Târik-Sâd arasına koymak, dolayısıyla 5. yılda inen Târik sûresinin arkasına yerleştirmek isabetli değildir.¹²²

Yâsîn, Cin, Sâd, ve Kamer sûrelerinden verilen örneklerde de görüldüğü üzere nüzûl tertiplerine dair rivâyetlerde tek bir sûre için değil bir sûre kümesini kapsayacak şekilde 5-6. yıllar ile 9-10. yıllar arasında bir geçişin gerekliliği ortadadır. Bunun indirgemeci bir yaklaşımla tek bir sebepten kaynaklandığı elbette söylenemez. Bununla birlikte mezkûr problemin temel sebebinin sûrelerin parça parça inmeleri olduğu görülmektedir. Kur'ân sûrelerinin bir kısmı Tevbe sûresinde olduğu gibi tek seferde,¹²³ bir kısmı ise peş peşe araya başka âyet ve sûreler girmeksizin aynı zaman diliminde veya 'Alak sûresinde olduğu gibi araya başka âyet ve sûreler girdikten sonra¹²⁴ farklı zaman dilimlerinde bölümler halinde nâzil olmuştur. Bu sebeple 'Alak sûresi'nin ilk 5 âyeti ilk inen vahiy pasajı iken bir bütün halinde tek seferde indiği belirtilen¹²⁵ Fâtiha sûresi ilk inen sûre olarak kaynaklarda yer almıştır.¹²⁶ Bunun yanında bazı sûreler birbiri ardınca tek seferde nâzil olmuştur. Yedi sûreyi teşkil eden *hâmîmler* "الحواميم", tek seferde art arda nâzil olan sûreler arasında kabul edilmektedir.¹²⁷ Sûrelerin art arda ve tek seferde inmeleri sûre tarihlendirmesi adına birbirlerini destekleyerek belirli bir zaman aralığının tespitini kolaylaştırırken; sûrelerin bölüm bölüm inmesi hatta bu bölümlerin arasına başka sûrelerin girmesi¹²⁸ durumunda araya giren sûrelerin kendilerine ait tarihlendirmeler karışıklıklara sebep olacaktır. Yâsîn sûresi hakkında âyetler arasındaki uyuma bağlı olarak,¹²⁹ *tek seferde veya araya başka bir sûre girmeksizin inmiştir*¹³⁰ şeklinde bir tahminde bulunulsa da bunun bir rivâyete dayanmaması ayrıca Yâsîn tek seferde inmiş olsa bile diğer sûrelerin parça parça inmeleri durumunda sıranın yine bozulacağı gerçeği, tarihlendirmeyi zorlaştıran sebeplerdendir.

Yâsîn sûresinin kesin hatlarla tarihlendirilmesini engelleyen sebepler, araştırmacıların Yâsîn sûresini, Habeşistan'a hicretle Mekke döneminin son yılında vuku bulmuş olan İsrâ mucizesi¹³¹ arasında nâzil olan sûreler¹³² içerisinde 5-6 senelik bir zaman aralığında¹³³ konumlandırımlarına yol açmıştır.¹³⁴

Sonuç ve Değerlendirme

Yâsîn Sûresinin Kronolojik Tertibine Dair Yeni Bir Teklif-

Yâsîn sûresinin tarihlendirilmesi adına "el-Fülki'l-Meşhûn" ibâresinden hareketle sûrenin Habeşistan'a hicretten sonrasıyla tarihlendirilmesi gerektiği teklifi¹³⁵ Yâsîn sûresinin Meryem ve Tâhâ sûrelerinden sonra da nâzil olmuş olabileceğine dair kapı aralasa da net bir

¹²² İslamoğlu, *Kur'an Sûrelerinin Kimliği*, 368.

¹²³ Buhârî, "Megâzî", 68; Müslim, "Ferâiz", 11.

¹²⁴ Süyûtî, *el-Itkân*, 1/93.

¹²⁵ İbn Âşûr, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, 1/135.

¹²⁶ 'Alak sûresinin bir bütün halinde indiği kanaati ve ilgili tartışmalar için bk. Öztürk & Ünsal, "Kur'an Tarihine Giriş", 102, 107.

¹²⁷ Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *en-Nâsîh ve'l-mensuh fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, thk. Abdülkebir el-Alevî (Kâhire: Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye, 1412/1992), 2/351.

¹²⁸ Derveze, *et-Tefsîru'l-hadîs*, 1/13.

¹²⁹ Sıcak, "Nüzûl Dönemini Bilmenin Anlama Etkisi", 152-153.

¹³⁰ Derveze, *et-Tefsîru'l-hadîs*, 3/20.

¹³¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebevîyye*, 1/321.

¹³² 1. en-Necm, 2. Abese, 3. el-Kadr, 5. eş-Şems, 6. el-Bürûc, 7. et-Tîn, 8. el-Kureys, 9. el-Kâri'a, 10. el-Kiyâme, 11. el-Hümeze, 12. el-Mürselât, 13. Kâf, 14. el-Beled, 15. et-Târik, 16. el-Kamer, 17. Sâd, 18. el-A'râf, 19. el-Cin, 20. Yâsîn, 21. el-Furkân, 22. el-Fâtır, 23. el-Meryem, 24. Tâhâ, 25. el-Vâkıa, 26. eş-Şu'arâ, 27. en-Neml, 28. el-Kasas. bk. Ünver, *Tefsîr Usûlünde Mekki-Medeni İlmî*, 79-80.

¹³³ Sıcak, "Nüzûl Dönemini Bilmenin Anlama Etkisi", 170.

¹³⁴ Saîdî, *en-Nazmü'l-fenni fi'l-Kur'ân*, 256; Ünver, *Tefsîr Usûlünde Mekki-Medeni İlmî*, 79.

¹³⁵ Yâsîn Sûresinin Tarihlendirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Sıcak, "Nüzûl Dönemini Bilmenin Anlama Etkisi", 170.

tarif ifade etmez. Nüzûl zamanı hakkında elde rivâyete dayalı bilgi yokken metin üzerinden yapılan okumalarla kesin bir tarihlendirme yapmak, akademik yaklaşımla bağdaşmayacak şekilde iddialıdır.¹³⁶ Hatta rivâyete dayalı bilgi mevcutken bile oldukça zordur.¹³⁷ Tam bir kronoloji oluşturmak ise “imkansız”dır.¹³⁸ Bununla birlikte tek seferde peş peşe nâzil olan sûreler arasında kabul edilen yedi sûreyi teşkil eden *hâmîmlerle* “الحواميم”¹³⁹ Kamer, Sâd, Cin ve Yâsîn sûreleri arasındaki tematik ilişkiden hareketle, mezkûr sûre kümesiyle ilgili metin üzerinden yaklaşık bir tarihlendirme yapma imkânı bulunmaktadır. *Hâmîmler* tek parça olarak ele alındığında mezkûr dörtlü sûre kümesi, bu tek parçanın ya öncesinde veya sonrasında olacaktır. Cin ve Ahkâf (*havâmîmin* yedinci sûresi) sûreleri arasındaki ilişki¹⁴⁰ sebebiyle Cin sûresi ve içinde bulunduğu sûre kümesi daha önce nâzil olmalıdır.¹⁴¹ Ebu Talib’in vefatı öncesi hastalığı zamanıyla tarihlendirilen Sâd sûresinin nüzûlünden 3 gün sonra vuku bulan Hz. Ebu Bekir’in Hz. Peygamber’i canı pahasına koruma olayı¹⁴² ise Yâsîn sûresi ile *havâmîmin* birinci sûresi olan Mü’min sûresini birbirine bağlamaktadır. Yâsîn sûresindeki 13-29.¹⁴³ âyetlerde rasûlleri korumak için canını feda eden meçhul insan, belki de Hz. Ebu Bekir’in/el-Hâris b. Ebî Hâle’nin canını ortaya koyarak gösterdiği fedakârlık öncesi onlara örnek olmuş ve onları motive etmiştir. Yâsîn sûresindeki kıssanın teselli ve motive boyutu göz önüne alındığında ise mezkûr iki örnek sahabînin canı pahasına Hz. Peygamber’i koruması sonrası Yâsîn sûresinin indiği düşünülebilir.¹⁴⁴ Yâsîn sûresindeki anlatımı takiben Mü’min sûresi’nde ilk olarak “Her ümmet kendi peygamberini yakalayıp cezalandırmaya (öldürmeye)¹⁴⁵ azmetmişti.”¹⁴⁶ âyetiyle Hz. Peygamber teskin edilmekte sonrasında ise Hz. Ebu Bekir’in/el-Hâris b. Ebî Hâle’nin yaşadığı olay Yâsîn sûresindeki anlatımdan daha net bilgilerle (Yâsîn, 20/Mü’min 28), (Yâsîn,

¹³⁶ Derveze, *et-Tefsîru’l-hadîs*, 1/13.

¹³⁷ Watt, *Islamic Revelation in the Modern World* (Edinburgh: Edinburgh University, 1969), 71; Ünsal, “On the Revelation Circumstances and General Emphases of Sûrat al-Ahzâb: An Analysis within the Scope Textual and Non-Textual Context”, *İlahiyat Studies: A Journal on Islamic and Religious Studies* 7/1 (2016), 58.

¹³⁸ Gustav Weil, “An Introduction to Quran. III”, çev. Frank K. Sanders & Harry W. Dunning, *The Biblical World* 5/5 (1895), 352.

¹³⁹ İbnü’l-Arabî, *en-Nâsîh ve’l-mensuh*, 2/351.

¹⁴⁰ el-Ahkâf 46/29-31.

¹⁴¹ Bu durumda nüzûl sıralamasında 60-67. sırada olan *havâmîmin* 50. nüzûl sırasındaki İsrâ sûresinin önüne alınması gerekmektedir.

¹⁴² Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru’l-usûl*, 3/10; Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmî’l-Kur’ân*, 15/308.

¹⁴³ Mezkûr âyetlerde anlatılan Ashâbü’l-Karye kıssası ve Habîb en-Neccâr’la ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Necmettin Çalışkan, “Kur’ân-ı Kerîm’e Göre Ashâbü’l-Karye ve Habîb En-Neccâr”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/30 (2017), 108-122; Sıcak, “Kur’ân Yorum Geleneğinde Habîb En-Neccâr: Bir Literatür İncelemesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/40 (2017), 445-460.

¹⁴⁴ Hz. Ebu Bekir merkezli bu okumanın temelleri olarak: 1. Elmalılı’nın; Ashâbü’l-Karye kıssasını öne mine binaen, Kur’ân’ın kalbi olarak vasıflandırılan (Tirmizî, “Fedâilu’l-Kur’ân”, 6, (2887); Darimî, “Fedâilu’l-Kur’ân”, 21; Beyhakî, *Su’abü’l-îmân* (Beyrut: Dâru’l-kütübî’l-ilmîyye, 1410/1990), 4/94) Yâsîn sûresinin kalbi olarak adlandırılmaya uygun olduğunu belirtmesi (Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, (İstanbul: Eser Neşriyat, 1971), 6/4015). 2. Yâsîn sûresinin Habîb en-Neccâr sûresi şeklinde isimlendirilmesi (İbn Aşûr, *Tefsîru’t-tahrîr ve’t-tenvîr*, 22/341; Muhammed Ali Duran, *Sûre İsimleri Açısından Kur’ân’ın Anlaşılması* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 122, 297). 3. Yirminci âyette geçen meçhul insanın Hz. Peygamber tarafından sâhib-i Yâsîn şeklinde adlandırılması (Mukâtil b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil*, 3/578) gösterilebilir. Mezkûr unsurlar, *gelen adamın* Yâsîn sûresinin anlatımının merkezinde olduğunu da ortaya koymaktadır.

¹⁴⁵ Her ne kadar âyette “لَيَأْخُذُهُ / onu yakalamaları” lafzı yer alsın da 25. âyette iman edenler, 26. âyette ise direkt Hz. Musa hakkında “قَتْل/öldürme” kökünün kullanımı 5. âyetteki yakalama ile öldürmenin kast edildiğini göstermektedir. Kur’ân’ın farklı bir fiil kullanımındaki bu üslûbu; Yusuf kıssasında Hz. Yakub’un düşmanlık besleyen kardeşlere çıkış yolu göstererek Hz. Yusuf’u savunmasız bırakan “hatıra getirme/akla düşürme” tehlikesine yol açan masum kelimelere (Yûsûf 12/13) dikkat edildiğini ortaya koyar.

¹⁴⁶ el-Mü’min 40/5.

1302 | Ahmet Sait Sıcak. Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Süresinin...

23/Mü'min 29), (Yâsîn, 28-31/Mü'min 30-35), (Yâsîn, 20-27/Mü'min 38-44), âyetleri birbirine karşılık gelecek şekilde¹⁴⁷ aktarılmaktadır.¹⁴⁸

Bu hususu metinsel açıdan *havâmîmin* ikinci sûresi olan ve Yâsîn'le benzeşik sûreler olarak adlandıracağımız Fussilet sûresi de desteklemektedir. İki sûrede yer alan; *insanların çoğunun inanmaması/yüz çevirmesi* (Yâsîn, 9/Fussilet 5), *aralarında set/perde olması* (Yâsîn, 7/Fussilet 4), *bizim gibi insansınız/melek indirirdi* (Yâsîn, 15/Fussilet 14), *inkarcıların helak olması* (Yâsîn, 28-31/Fussilet 13-17), *bedenin şahitlik etmesi* (Yâsîn, 65/Fussilet 18-25) *Allah'a düşmanlık/düşman olan şeytana kulluk ve sonuçları* (Yâsîn, 59-67/Fussilet 27-29), *cennetliklerin durumu* (Yâsîn, 55-58/Fussilet 30-32), *güneş ve ay* "وَمِنْ آيَاتِهِ" / "وَأَيُّهُ لَهُمْ" (Yâsîn, 37-40/Fussilet 37-38) ayrıca *ölü yeryüzü* "وَمِنْ آيَاتِهِ" / *kupkuru yeryüzü* "وَأَيُّهُ لَهُمْ" (Yâsîn, 33-36/Fussilet 39) gibi ibâre ve pasajlar birbirini açıklayan ve birbirisiyle benzeşen unsurların öne çıkanlarıdır.

Havâmîmin üçüncü sûresi olan Şûrâ sûresindeki "İşte böylece biz sana Arapça Kur'an indirdik ki, Ümmü'l-Kurâ'yı (Mekke halkını) ve çevresindekileri uyarasın" hitabı da Hz. Peygamber'in Tâif'e gidişini açıklayıcı ve onaylayıcı mahiyettedir. Yâsîn sûresinin *havâmîmin* öncesinde konumlandırılması Yâsîn sûresinde belirtildiği üzere artık uyarılıp uyarılmamaları kendileri için fark etmeyecek şekilde küfürde kemikleşen¹⁴⁹ Mekkeliler ve dolayısıyla çevredekilerin uyarılma safhasına işaret eden Şu'arâ sûresindeki tebliğde yeni safhaya geçişin belirtildiği 214. âyetin anlamlandırılması açısından da önemlidir. Derveze ve Câbirî, Şu'arâ sûresindeki "yakın akrabaları uyar" âyetinin bağlamından koparılmak sûretiyle yanlış olarak değerlendirildiğini söylerler.¹⁵⁰ Câbirî, Şu'arâ sûresindeki "yakın akrabaları uyar"¹⁵¹ âyetinin aleni davet olmadığını; zaten âyetin indiği dönemde aleni davetin fiili olarak çoktan başladığını belirtir.¹⁵² Ona göre "yakın akrabaları uyar"¹⁵³ âyetinin kastı, Hz. Peygamber'in davet yöntemini ferdi aşamadan çıkararak kabile ve heyetler aşamasına geçmesi şeklindeki bir değişikliğe işaret etmektedir. Çünkü bu âyetler nâzil olmadan önce davet ister gizli isterse açık olsun çoğunlukla ferdi olarak yapılmaktaydı. Bu âyetlerde Hz. Peygamber'in İslam'ı hem çevre Arap kabilelerine hem de daha sonra gerçekleştiği gibi Yesrib'den gelen heyetlere anlatması istenmektedir. Çünkü Mekke ahali artık bu işe destek olmayacağını açıkça izhar etmiştir.¹⁵⁴ Hz. Peygamber'in hem Tâif'te hem de Medine'de akrabalarının varlığı da "yakın akrabaları uyar" âyetinin bu şekilde anlaşılmasıyla örtüşmektedir.¹⁵⁵ Apaydın'ın Ebû Tâlib'in vefatı dolayısıyla yaptığı çıkarıma göre Hz. Ebû Bekir'in ikinci dövülme hadisesiyle Tâif gidiş-dönüşünü diğer kaynaklardan farklı olarak 23 Zül-Kade/5 Nisan 617 ile tarihlendirmesi¹⁵⁶ de Kamer, Sâd, Cin ve Yâsîn sûreleriyle *havâmîmin* nüzûl sıralamasında beraber olması gerektiğine dair yapılan tespitle uyusmaktadır. Böylelikle Yâsîn sûresinin 4-5 yıllık bir farkın oluşmasına sebep olan 620 yılıyla değil de 2-3 senelik bir fark oluşturan 617 yılıyla tarihlendirilme imkânı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte çalışmanın hedefi sûre ve âyetleri kesin

¹⁴⁷ Nüzûl sırasına göre art arda gelen iki sûrede anlatılan kıssaların birbirini tamamlaması ve ikincinin birinciyi nispeten daha ayrıntılı bilgi vermesi Kur'an kıssaları için âdâtü'l-Kur'an kapsamında değerlendirilebilir. Hz. Adem kıssası örneği için bk. (Sâd 72-85/el-A'râf 11-27) Benî İsrâil kıssası için bk. (en-Neml 76/el-Kasas 3-46).

¹⁴⁸ Bu durumun mükerrer nüzûl ihtimalini ortadan kaldırdığı da söylenebilir. Bu yaklaşımla birinci olayda Yâsîn ikinci olayda ise Mü'min sûresi inmiş olmalıdır.

¹⁴⁹ Yâsîn 36/10.

¹⁵⁰ Derveze, *et-Tefsîru'l-hadîs*, 1/497; Câbirî, *Medhal ile'l-Kur'an: el-Cüzü'l-evvel fi't-tâ rifî bi'l-Kur'an* (Beyrut: Merkezi dirâsâti'l-vahdeti'l-'Arabîyye, 2006), 249.

¹⁵¹ eş-Şu'arâ 26/214.

¹⁵² Câbirî, *Medhal ile'l-Kur'an*, 249; a.mlf., *Fehmü'l-Kur'an*, 1/26.

¹⁵³ eş-Şu'arâ 26/214.

¹⁵⁴ Câbirî, *Medhal ile'l-Kur'an*, 249; a.mlf., *Fehmü'l-Kur'an*, 1/32.

¹⁵⁵ Bayram Ayhan, "Tebbet Süresinin Kronolojik Tertipteki Yerine Dair Farklı Bir Görüşün Tahlihi", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2016), 106.

¹⁵⁶ Apaydın, *Siyer Kronolojisi*, 389.

Ahmet Sait Sıcak. *The Dating of Sûrat Yâsîn with Respect to the Order of Revelation...* | 1303

olmayan tarihlerle bağdaştırmak değil onların nüzûl ortamı ile irtibatını kurmaktır. Bu sebeple tarihler değişse bile kurulan sîret-nüzûl ilişkisi daha sağlam bir temele dayanmaktadır.

Sonuç olarak bazı verilerle desteklenmiş bir tahminden öte gitmeyen ve gidemeyecek bu yerleştirme Kur'ân'ın inceliklerini anlama açısından daha farklı bir tarihte belirlenen nüzûl ortamına bağlı olarak keşfedilecek anlam zenginliklerine kapı aralamaktadır. Bununla birlikte yapılan tahmin, Yâsîn sûresinin nüzûl zamanı adına bi'setin yaklaşık 5. yılı gibi 7. yılının da makul bir tarihlendirme olduğundan öte bir iddia taşımamaktadır. Vallâhu a'lem.

Kaynakça

- Açıkgeç, Alparslan. "Tefsir Usulünde Bütünlük Sorunu (Uygulamalı Bir Çalışma Denemesi)". *İslami Araştırmalar* 3/3 (1989), 95-101.
- Albayrak, Halis. "Kur'an'da Gayb Kelimesi Üzerine Kronolojik Bir Okuma". *Din Dilinde Gayb*. 119-156. İstanbul: KURAMER, 2016.
- Âlûsî, Şihâbüddîn Mahmud. *Rûhu'l-meânî fî tefsîri's-Seb'i'l-Mesânî*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415/1994.
- Apaydın, Mehmet. *Siyer Kronolojisi*. İstanbul: KURAMER, 2018.
- Askerî, Ebû Hilâl. *Evâil*. Tantâ: Dâru'l-beşir, 1408/1987.
- Ateş, Süleyman. *Kur'an Ansiklopedisi*. İstanbul: Kuba Yayınları, 1997.
- Ayhan, Bayram. "Tebbet Sûresinin Kronolojik Tertipteki Yerine Dair Farklı Bir Görüşün Tahlili". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2016), 99-125.
- Aynî, Bedruddîn. *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsî'l-'Arabî, ts.
- Bâzergan, Mehdi. *Kur'an'ın Nüzûl Süreci*. çev. Yâsîn Demirkıran & Muhammed Feyzullah. Ankara: Fecr Yayınları, 1998.
- Bell, Richard. *Introduction to the Qur'an*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1953.
- Bell, Richard. *The Qur'an: Translated with a Critical Re-arrangement of the Surahs*. Edinburgh: Thomas Clark, 1937-1939.
- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin. *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli Sâhibi's-Şerf'a*. thk. Abdülmuti Kal'acî. Lübnan: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1408/1988.
- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin. *Şu'abü'l-îmân*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1410/1990.
- Blachère, Régis. *Le Coran (al-Qor'ân)*. Paris: G.-P. Maisonneuve & Larose, 1966.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil. *el-Câmi'ü's-sahîh*. thk. Zühayr b. Nasr. b.y.: Dâru tavki'n-necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Câbirî, Muhammed Âbid. *Fehmü'l-Kur'ânî'l-hakîm (et-Tefsîru'l-vâdh hasebe tertîbi'n-nüzûl)*. Beyrut: Dâru'n-neşri'l-Mağribiyye, 2008.
- Câbirî, Muhammed Âbid. *Medhal ile'l-Kur'ân: el-Cüzü'l-evvel fi't-tâ'rifî bi'l-Kur'ân*. Beyrut: Merkezu dirâsâti'l-vaahdeti'l-'Arabiyye, 2006.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Çalışkan, Necmettin. "Kur'an-ı Kerim'e Göre Ashâbü'l-Karye ve Habîb En-Neccâr". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/30 (2017), 108-122.
- Çetiner, Bedreddin. *Fâtiha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl -Kur'ân Âyetlerinin İniş Sebepleri-*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2002.
- Dârimî, Abdurrahman b. Fazl. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Esed Dâranî. el-Memleketü'l-'Arabiyyeti's-Suûdiyye: Dâru'l-muğnî li'n-neşr ve't-tevzî', 1412/2000.
- Derzeze, İzzet. *et-Tefsîru'l-hadis: Tertîbü's-suver hasebe'n-nüzûl*. Kahire: Dâru İhyâi'l-kütübî'l-'Arabiyye, 1383/1963.
- Derzeze, İzzet. *et-Tefsîru'l-Hadis: Nüzul Sırasına Göre Kur'ân Tefsiri*. çev. Ahmet Çelen & Mehmet Çelen. İstanbul: Ekin Yayınları, 1997.
- Dindî, Korkut. *Siyer-Kur'an İlişkisi (Mekke Dönemi)*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.
- Duran, Muhammed Ali. *Sûre İsimleri Açısından Kur'an'ın Anlaşılması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Ebyârî, İbrâhim. *el-Mevsu'atü'l-Kur'âniyye*. Mısır: Müessesetü sicili'l-Arab, 1405/1985.
- Ebyârî, İsmâil. *Târîhu'l-Kur'ânî'l-Kerîm*. Kahire: Dâru'l-kütübî'l-Mısri, 3. Basım, 1411/1991.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı*. çev. Cahit Koytak & Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 1999.
- Fâkihî, Ebû Abdillâh el-Mekkî. *Ahbâru Mekke fî kadîmi'd-dehr ve hadîsihi*. thk. Abdullah Düheys. Beyrut: Dâru hadar, 1413/1993.
- Fâris, Tâhâ Muhammed. *Tefâsîru'l-Kur'ânî'l-Kerîm hasebe tertîbi'n-nüzûl dirâse ve takvim*. Amman: Dâru'l-feth, 1432/2011.
- Fayda, Mustafa. "Muhammed". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/408-423. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Fîrûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb. *Besâiru zevi't-temyiz fî letâifi'l-Kitâbi'l-'Azîz*. thk. Ali en-Neccâr. Kahire: el-Meclisü'l-'alâ li's-şuûni'l-İslâmiyye, 1416/1996.
- Gözeler, Esra. *Kur'an Ayetlerinin Tarihendirilmesi*. İstanbul: KURAMER, 2016.
- Grimme, Hubert. *Mohammed, Zweiter Teil: Einleitung in den Koran, System der koranischen Theologie*. Münster: Aschendorff, 1895.
- Halebî, Ebû'l-Ferec. *es-Sîretü'l-Halebiyye insânü'l-'uyûn fî sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1427/2006.
- Hamidullah, Muhammed. *Aziz Kur'an*. çev. Abdulaziz Hatip. İstanbul: Beyan Yayınları, 2008.
- Havva, Said. *el-Esâs fi's-Sünne*. b.y.: Dâru's-selâm, 1416/1995.

Ahmet Sait Sıcak. *The Dating of Sûrat Yâsîn with Respect to the Order of Revelation...* | 1305

- Hâzin, el-Bağdâdî. *Lübâbü't-te'vîl fî me'âni't-tenzîl*. thk. Ali Şahin. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415/1995.
- Hirschfeld, Hartwig. *New Researches into the Composition and Exegesis of the Qoran*. London: Royal Asiatic Society, 1902.
- İbn Nadim. *Kitâb al-Fihrist*. thk. Gustav Flügel. Leipzig: Verlag von F. C. W. Vogel, 1872.
- İbn Âşûr, Tâhir. *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tûnusiyye, 1404/1984.
- İbn Atıyye, el-Endelüsî. *el-Muharreru'l-vecîz fî tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. thk. Abdüsselam Abdüşşâfi. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1422/2001.
- İbn Cüzey, el-Kelbî. *et-Teshîl li-'ulûmi't-tenzîl*. thk. Abdullah el-Hâldî. Beyrut: Şirketü dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1416/1996.
- İbn Hişâm, el-Himyeyî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. Kahire: Mustafa el-bâbî el-Halebî, 1374/1955.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1410/1990.
- İbnü'd-Durays, Muhammed b. Eyyûb. *Fedâilu'l-Kur'ân vemâ ünzile mine'l-Kur'ân bi Mekke vemâ ünzile bi'l-Medîne*. thk. Urve Bedîr. Dimaşk: Dâru'l-fîkr, 1408/1987.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekir. *en-Nâsîh ve'l-mensuh fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. thk. Abdülkebîr el-Alevî. Kâhire: Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye, 1412/1992.
- İbnü'n-Nedîm, Ebû'l-Ferec. *Kitâbü'l-fihrist li'n-Nedîm*. thk. Rıza Teceddüd. Tahran: y.y., 1971.
- İslamoğlu, Mustafa. *Kur'an Sürelerinin Kimliği*. İstanbul: Akabe Vakfı, 2011.
- İslamoğlu, Mustafa. *Nüzûl Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'an*. İstanbul: Düşün Yayınları, 2009.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdûnî & İbrâhîm Atfîş. Kâhire: Dâru'l-kütübî'l-Mısriyye, 2. Basım, 1383/1964.
- Makdisî, Mutahhar b. Tâhir. *el-Bed' ve't-târîh*. Bûr (Port) Saîd: Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye, ts.
- Makrîzî, Takıyyüddîn. *İmtâ'u'l-esmâ' bimâ li'n-Nebıyyi mine'l-ahvâli ve'l-emvâli ve'l-hafedetü ve'l-metâ'*. thk. Abdulhamîd en-Nümeysî. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1420/1999.
- Mâverdî, Ebû'l-Hasan. *Tefsîru'l-Mâverdî en-nüket ve'l-uyûn*. thk. es-Seyyid İbn Abdülmaksûd. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, ts.
- Merâgî, Mustafa. *Tefsîru'l-Merâgî*. Kahire: Mustafa el-bâbî'l-Halebî, 1365/1946.
- Mevdüdü, Ebu'l-Alâ. *Tefhimu'l Kur'an*. çev. Muhammed Han Kayanı vd.. İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.
- Meydânî, Habenneke. *Kavâ'idü't-tedebbürü'l-emseli li Kitâbillâhi 'Azze ve Celle*. Şam: Dâru'l-kalem, 2009.
- Meydânî, Habenneke. *Me'âricü't-tefekür ve dekkâki't-tedebbür, Tefsîrun tedebbürıyyun li'l-Kur'âni'l-Kerîm bi hasebi tertîbi'n-nüzûl*. Dimeşk: Dâru'l-kalem, 1420/2000.
- Molla Huveys, Âl-i Gâzî. *Beyânü'l-me'ânî*. Dimeşk: Matba'atü't-terakkî, 1382/1965.
- Muhammad Ali, Maulana. *Introduction to the Study of The Holy Qur'an*. Lahor: Ahmediyya Anjuman Is-haat Islam, 1936.
- Muhammad Ali, Maulana. *The Holy Qur'an with English Translation and Commentary*. Lahor: Ahmediyya, 1973.
- Muir, Sir William. *The Corân, Its Composition and Teaching and the Testimony it Bears to the Holy Scriptures*. London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1896.
- Mukâtil b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil*. thk. Abdullah Mahmud. Beyrut: Dâru İhyâi't-türâs, 1423/2003.
- Müsâid b. Süleyman. *el-Muharrer fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. b.y: Merkezü'd-dirâsâti ve'l-ma'lûmâti'l-Kur'âniyye bi ma hed İmâm eş-Şâtîbî, 1429/2008.
- Müslim, b. Haccâc. *Sahîhu Müslim*. thk. Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-'Arabî, 1375/1956.
- Nöldeke, Theodor. *Geschichte des Qorans*. Leipzig: Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, 1909.
- Öztürk, Mustafa & Ünsal, Hadiye. "Kur'an Tarihine Giriş -Evvülü ma Nezel İlk Nazil Olan Kur'an Vahyi) Meselesi-". *Eski Yeni: Anadolu İlahiyat Akademisi Araştırma Dergisi* 26 (2013), 65-119.
- Öztürk, Mustafa & Ünsal, Hadiye. *Kur'an Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Pak, Süleyman. "Müslüman Kimliğini Geliştirme ve Kurtuluş Öğretileri" *Tefsir (Surelerin Nüzul Sırasına Göre Analizi)*. 121-165. İstanbul: Lisans Yayınları, 2019.
- Rodwell, John Medows. *The Koran*. Londra: J. M. Dent & Sons Ltd, Everyman's Library, 1963.
- Saîdî, Abdülmüteâl. *en-Nazmü'l-fennî fi'l-Kur'ân*. Kahire: Mektebetü'l-âdâb, ts.
- San'ânî, Abdürrezzâk. *Tefsîru Abdürrezzâk*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1419/1998.
- Sıcak, Ahmet Sait. "Kur'ân Yorum Geleneğinde Habîb En-Neccâr: Bir Literatür İncelemesi". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/40 (2017), 445-460.
- Sıcak, Ahmet Sait. "Nüzûl Dönemini Bilmenin Anlama Etkisi: "Fülki'l-Meşhûn" Olgusu Üzerine Bir İnceleme". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (Haziran 2019), 147-176.
- Sıcak, Ahmet Sait. *Kur'an Tefsirinde Öznellik*. Ankara: Ankara Okulu, 2017.
- Süyûtî, Celâleddîn. *el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. Mısır: el-Heyetü'l-Mısriyyetü'l-âmmetü li'l-kitâb, 1394/1974.
- Süyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn*. Kâhire: Dâru'l-hadîs, ts.

1306 | Ahmet Sait Sıcak. Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin...

- Şâtübî, Ebû İshak. *el-Muvâfakât fî usûli's-şer'â*. b.y.: Dâru İbn Affân, 1997.
- Şehristânî, Abdülkerim. *Mefâtihu'l-esrâr ve mesâbihu'l-ibrâr*. thk. Muhammed Âzerşeb. Tahran: Merkezü'l-buhûs, 1429/2008.
- Şibli, Bedreddîn. *Âkâmü'l-mercân fî ahkâmi'l-cân*. thk. İbrâhim Muhammed. Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, ts.
- Şulul, Kasım. *Hiz. Peygamber (a.s.) Devri Kronolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2011.
- Taberî, İbn Cerîr. *Câmi'ü'l-beyân 'an te'vîli'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Şâkir. b.y.: Müessesetü'r-risâle, 1420/2000.
- Taberî, İbn Cerîr. *Târîhu't-Taberî târîhu'l-ümemi ve'l-mülûk*. Beyrut: Dâru't-türâs, 1387/1967.
- Tantâvî, Muhammed Seyyid. *et-Tefsîru'l-vasît li'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Kahire: Dâru nahdati Mısır, 1418/1997.
- Tirmizî, Ebû İsa es-Sülemî. *el-Câmi'ü's-sahîh*. thk. Ahmed Şâkir. Kahire: Mustafa el-bâbî el-Halebî, 1395/1975.
- Tirmizî, Hakîm. *Nevâdiru'l-usûl fî ehâdisi'r-Rasûl*. thk. 'Abdurrahmân 'Umeyra. Beyrut: Dâru'l-cil, ts.
- Türçan, Selim. "Mekkî Ayet ve Surelerin Kronolojisini Tespit Problemi: Kur'an'da er-Rahmân İsminin Kullanımına İlişkin Bir Değerlendirme". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/29 (2016), 65-84.
- Ünsal, Hadiye. "On the Revelation Circumstances and General Emphases of Sûrat al-Ahzâb: An Analysis within the Scope Textual and Non-Textual Context". *İlahiyat Studies: A Journal on Islamic and Religious Studies* 7/1 (2016), 53-85.
- Ünver, Mustafa. *Tefsir Usûlünde Mekki-Medeni İlmî*. Samsun: Sidre Yayınları, 2001.
- Vâhidî, Alî b. Ahmed. *Esbâbu nüzûli'l-Kur'ân*. Dammâm: Dâru'l-islâh, 1412/1992.
- Watt, W. Montgomery. *Companion to the Qur'an*. London: George Allan and Unwin Ltd., 1967.
- Watt, W. Montgomery. *Islamic Revelation in the Modern World*. Edinburgh: Edinburgh University, 1969.
- Watt, W. Montgomery. *Kur'an'a Giriş*. çev. Süleyman Kalkan. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013.
- Weil, Gustav. "An Introduction to Quran. III". çev. Frank K. Sanders & Harry W. Dunning. *The Biblical World* 5/5 (1895), 343-359.
- Weil, Gustav. *Historisch-kritische Einleitung in den Koran*. Bielefeld: Velhagen & Klasing, 1844.
- Ya'kûbî, Cafer b. Vehb. *Târîhu'l-Ya'kûbî*. Beyrut: Şeriketü'l-'alemî li'l-matbû'ât, 1431/2010.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1971.
- Zbinden, Ernst. *İslam'da ve Eski Ortadoğuda Cin ve Ruh İnançları*. çev. Ekrem Sarıkcıoğlu. b.y.: Yeni Ufuklar Neşriyat, ts.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım. *el-Keşşâf 'an hakâiki ğavâmidü't-tenzîl*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-'Arabîyye, 1407/1987.
- Zerkeşî, Bedreddin. *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Ebü'l-Fazl İbrâhim. Kâhire: Dâru ihyâi'l-kütübî'l-'Arabîyye, 1376/1957.
- Zührî, İbn Şihâb. *en-Nâsih ve'l-mensûh fi'l-Kur'ân*. thk. Mahmud el-Ezherî. Kahire: Dâru İbn 'Affân, 1429/2008.